

บทที่ ๓

ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้มุ่งศึกษา ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ (๑) ความหมายของอานิสงส์ (๒) อานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (๓) ความสำคัญของอานิสงส์ (๔) ลักษณะของอานิสงส์ (๕) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของบุญในพระพุทธศาสนา (๖) ประโยชน์ของอานิสงส์ที่มีต่อบุคคลและสังคม (๗) สรุป ดังนี้

๓.๑ ความหมายของอานิสงส์

ความหมายของคำว่า อานิสงส์ พบว่ามีการให้คำจำกัดความของคำว่า อานิสงส์ ไว้ดังนี้

อานิสงส์ แปลว่า คุณเป็นเนื่องไหลไหลออกเรื่อยๆ แห่งผล คือ ให้ผลที่น่าชื่นใจโดยยิ่ง อานิสงส์ หมายถึงผลแห่งกุศลกรรม, ผลบุญ, ประโยชน์ที่เกิดจากการทำบุญไว้ว่า ผลอานิสงส์ หรือ ผลอานิสงส์ ก็มีอานิสงส์ เป็นผลผลิตจากการประกอบความดี ตามคติที่ว่า ทำดีได้ดี หมายถึงความดีเมื่อทำความดี ความดีย่อมให้อานิสงส์เป็นคุณความดีก่อน ลำดับต่อมาคุณงามความดีนั้นจึงให้ผลที่น่าชื่นใจไหลออกมาสนองผู้ทำในรูปแบบต่างๆ ตามเหตุปัจจัยที่ทำ เปรียบเหมือนปลูกต้นไม้ มะม่วงย่อมจะได้ผลเป็นลูกมะม่วงก่อน ต่อมาลูกมะม่วงนั้นจึงให้ผลที่น่าชื่นใจต่อไปเมื่อนำไปเป็นอาหาร นำไปแลกเป็นของหรือนำไปขาย เป็นเงิน^๑

อานิสงส์มีความหมาย ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ชมเชย หมายความว่า ความดีต่างๆ ที่บุคคลได้กระทำไว้แล้ว จะต้องได้รับผลของความดีตอบสนอง ส่วนผู้อื่นเมื่อเห็นบุคคลนั้นได้รับความสุขความเจริญก็พากันยกย่องชมเชยว่าเป็นผู้มีบุญ ๒) เปียดเบียน หมายความว่า ผลของความดีต่างๆ ที่บุคคลได้กระทำไว้แล้ว จะเข้าไปทำหน้าที่เปียดเบียนผลของความชั่วที่ได้เคยกระทำไว้แล้วให้ตกไปไม่มีโอกาสให้ผล และยังสามารถป้องกันผู้กระทำความดีนั้นไม่ให้ตกไป

^๑ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, วัดราชโอรสาราม (กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๔๘), หน้า ๗๒.

ในทางที่ชั่ว ๓) ไหลออกอยู่เป็นนิตย์ หมายความว่า ผลของความดีต่างๆ ที่บุคคลได้กระทำไว้แล้ว ย่อมให้ผลที่ดีตอบสนองอยู่เป็นนิตย์ และจะนำไปสู่ผลงานอันสูงสุดที่เหล่ามนุษย์ เทวดา พรหมปรารถนายิ่งนักคือ การบรรลุมรรค ผล นิพพานนั่นเอง^๒

อานิสงส์ หมายถึง ผลบุญ ประโยชน์ ผลแห่งกุศลกรรมหรือผลแห่งความดี อานิสงส์ที่ได้รับจากการทำบุญให้ทาน รักษาศีล ที่พบโดยทั่วไปมักกล่าวถึง สุข ๓ ประการ หรือสมบัติ ๓ ได้แก่ ๑) มนุษย์สุข หรือ มนุษย์สมบัติ หมายถึง สุขในโลกมนุษย์ คือ ได้เกิดในชาติตระกูลดี เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติ มีรูปร่างหน้าตางดงาม มีวาจาไพเราะ ได้เป็นพระราชา พระจักรพรรดิ ๒) ทิพย์สุข หรือ สมบัติในสวรรค์ หมายถึง สุขในสวรรค์เทวโลก คือได้เกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดา ในสวรรค์ชั้นต่างๆ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้รับล้วนเป็นทิพย์ ๓) นิพพานสุข หรือ สุขในพระนิพพาน หมายถึง ได้พบพระนิพพาน สันติเลส ดับสูญ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก หรือได้ไปเกิดในยุค พระศรีอาริย์เมตไตรย^๓

สรุปได้ว่าอานิสงส์เป็นผลที่ได้รับจากการทำบุญกุศล ประกอบอยู่ในคุณงามความดี หรือที่เรียกว่า ความสุข อานิสงส์ เป็นผลผลิตจากการประกอบความดีต่างๆ ตามคติที่ว่าทำดีได้ดีที่พบโดยทั่วไปมักกล่าวถึง สุข ๓ ประการ หรือสมบัติ ๓ คือ มนุษย์สุข ทิพย์สุขและนิพพาน สุข

๓.๒ อานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

อานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แยกออกได้ ๓ ประการ คือ ๑) อานิสงส์ในพระวินัยปิฎก ๒) อานิสงส์ในพระสุตตันตปิฎก และ ๓) อานิสงส์ในพระอภิธรรมปิฎก มีรายละเอียด ดังนี้

^๒ Ok.nation, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=255381>, [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๑].

^๓ ชันปะ ปิ่นเงิน และนางสาวพรรณเพ็ญ เครือไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/elanna51/beli/beli1.html>, [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

๓.๒.๑ อานิสงส์ในพระวินัยปิฎก

คำว่า อานิสงส์ มีปรากฏชัดเจนในพระไตรปิฎก และที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกนั้น มีอยู่หลายแห่งที่กล่าวถึงอานิสงส์^๔ พระพุทธองค์ทรงใช้คำว่าอานิสงส์ในความหมายที่หมายถึงผลฝ่ายดีและพร้อมกันนั้นพระองค์มักจะใช้คำคู่กับคำว่า อาทินพ หรือ อาทินว ที่แปลว่า โทษอันหมายถึงผลฝ่ายชั่ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงอนุพุทฺธิกถา คือ ประกาศ ทานกถา สีกถา สัคคกถา กามทีนวกถา (โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย) และเนกขัมมานิสังสกถา (อานิสงส์ในความออกจากกาม) ที่เห็นได้ชัดเจนว่าในอนุพุทฺธิกถานั้น พระพุทธองค์ตรัสถึงอานิสงส์ในด้านผลฝ่ายดี และในขณะเดียวกันก็ตรัสถึงผลฝ่ายชั่วหรือโทษไว้เช่นเดียวกัน ดังนั้นจะพบได้เสมอว่า พระพุทธองค์จะตรัสถึงอานิสงส์และโทษควบคู่กันไป

พระพุทธองค์ทรงกล่าวถึงอานิสงส์กรณกฐิน พระอุบาลี ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า การกรณกฐินมีอานิสงส์ เท่าไรหนอพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าอุบาลี การกรณกฐิน มีอานิสงส์ ๕ นี้ อานิสงส์ ๕ ประการ คือ (๑) เทียบไม่ต้องบอกลา (๒) เทียบจาริกไปไม่ต้องถือเอาไตรจีวรไปครบสำหรับ (๓) ฉันทคณะโภชนาได้ (๔) เกือบดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา (๕) จีวรอันเกิดขึ้นในที่นั้นจักเป็นของพวกเธออุบาลี การกรณกฐินมีอานิสงส์ ๕ นี้^๕

พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๕ ก็ได้กล่าวถึง อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ๕ ประการ คือ คหบดีทั้งหลายอานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคหบดีมี ๕ ประการเหล่านั้น คือ (๑) คหบดีทั้งหลาย คหบดีถึงพร้อมด้วยศีลในโลกย่อมได้กองโภคทรัพย์ใหญ่หลวงเพราะเหตุแห่งความไม่ประมาทนี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของคหบดี (๒) คหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก ชื่อเสียงอันดีงามของคหบดีถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเฟื่องฟูไปนี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของคหบดี (๓) คหบดีทั้งหลายอานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คหบดีถึงพร้อมด้วยศีลเข้าไปหาบริษัทใด ๆ เช่น ชัตติยบริษัทพราหมณบริษัทคหบดีบริษัทสมณบริษัทย่อมเป็นผู้แก้แค้น ไม่ขวยเงินเข้าไปหาบริษัทนั้น ๆ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของคหบดี (๔) คหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คหบดีถึงพร้อมด้วยศีลย่อมไม่หลงทำกาละนี้เป็น

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖/๒๕.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/๙๖/๑๐๙.

อานิสงส์ข้อที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของคณมีศีล ๕) คหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีลเบื่องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของคณมีศีลคหบดีทั้งหลายอานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคณมีศีลมี ๕ ประการ นี้^๖

พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๘ กล่าวถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติตามข้อแนะนำหรือจะเรียกว่าเป็นผลดีทางสุขภาพอนามัย ดังนี้การเคี้ยวไม้ชำระฟันมีอานิสงส์ ๕ ประการ คือ (๑) นัยน์ตาแจ่มใส (๒) ปากไม่มีกลิ่นเหม็น (๓) ลิ้นรับรสอาหารบริสุทธิ์ (๔) ดีและเสมหะไม่หุ้มห่ออาหาร (๕) ชอบฉันอาหาร การเคี้ยวไม้ชำระฟันมีอานิสงส์ ๕ ประการนี้^๗

พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๘ อานิสงส์ในแง่ของประโยชน์ คือ พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่พระอุบาลีถึงอานิสงส์ของการเรียนวินัย เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ เหล่านี้ (มีอยู่) ในบุคคลผู้ทรงพระวินัย คือ (๑) กองศีลของตน ย่อมเป็นของอันบุคคลนั้น ค้ำครองรักษาไว้ดีแล้ว (๒) ย่อมเป็นที่พึงพิงของเหล่ากุลบุตรผู้ถูกความสงสัยครอบงำ (๓) ย่อมเป็นผู้กล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์ (๔) ย่อมข่มขี่พวกข้าศึกได้ด้วยดี โดยสธรรม (๕) ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม^๘

อานิสงส์ในแง่ของประโยชน์ที่เกิดจากการตั้งสติไว้ ๕ ประการ อานิสงส์ของการนอนมีสติ อุบาลี บุคคลผู้ตั้งสติ รู้สีกตัวอยู่ นอนหลับ มีอานิสงส์ ๕ นี้ อานิสงส์ ๕ อะไรบ้าง? คือ (๑) หลับสบาย (๒) ตื่นขึ้นสบาย (๓) ไม่ฝันเห็นสิ่งเลวทราม (๔) เทวดารักษา (๕) น้ำอสุจิไม่เคลื่อน อุบาลี บุคคลผู้ตั้งสติ รู้สีกตัวอยู่ นอนหลับ มีอานิสงส์ ๕ นี้^๙

สรุปได้ว่าอานิสงส์และความหมายที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก กล่าวโดยสรุปได้ ๒ ประการ คือ (๑) ผลดีของการกระทำ หรือการปฏิบัติตามพระวินัยหรือข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำไว้ และ (๒) อานิสงส์ คือ สิทธิพิเศษอันได้รับจากการบำเพ็ญบุญ

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๕/๖๘/๗๑.

^๗ วิ.จ. (ไทย) ๗/๑๗๓/๕๓.

^๘ วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๑๖๘/๔๑๓.

^๙ วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๒๒๔/๔๗๖.

๓.๒.๒ อานิสงส์ในพระสุตตันตปิฎก

พระสุตตันตปิฎกมีลักษณะแตกต่างไปจากพระวินัย คือ การตรัสพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์นั้นไม่เป็นเรื่องคำสอนล้วนๆ แต่จะมีเรื่องราวทั้งที่เป็นนิทานธรรมและชาดกเข้าเกี่ยวข้องด้วยและที่สำคัญก็คือ พระสุตตันตปิฎกมีวิธีการนำเสนอเนื้อหาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่น่าติดตามและง่ายต่อความเข้าใจ เพราะเต็มไปด้วยอุทาหรณ์ บุคคลที่ปรากฏ ยังมีชาดกประกอบอีกด้วย พระสุตตันตปิฎกประกอบไปด้วย ๕ นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย มีคัมภีร์ในนิกายนี้ ๑๕ คัมภีร์ ผู้วิจัยจะได้ยกเรื่องอานิสงส์และความหมายที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกตามลำดับนิกายทั้ง ๕ ดังนี้

๑) อานิสงส์ในทีฆนิกาย

ในกฎทนต์สูตร ทีฆนิกายสีลขันธวรรค^{๑๐} ยังกล่าวถึงการบูชาญตามคติของพระพุทธศาสนาซึ่งไม่มีการฆ่า การเบียดเบียนใดๆ เพราะการไม่บูชาญมีอานิสงส์มากกว่า ที่สำคัญไม่ต้องเปลืองแรงในการตระเตรียมริเริ่มน้อยกว่าแต่อานิสงส์มากกว่า พระพุทธองค์ตรัสถึงสิ่งที่มีการริเริ่มน้อยกว่าแต่มีผลมาก ดังนี้ (๑) การให้ทานเป็นนิตย์อุทิศผู้มีศีล (๒) การสร้างวิหาร (ที่อยู่) อุทิศสงฆ์ที่มาจาก ๔ ทิศ (๓) การถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ (๔) การสมาทานศีล ๕ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดบด และดื่มสุราเมรัย (๕) การออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ตั้งอยู่ในศีล ๓ ประเภท บำเพ็ญสมาธิจนได้ฌาน ๔ บำเพ็ญปัญญาจนได้วิชา ๘ อานิสงส์ที่กล่าวถึงในพระสูตรนี้ เป็นการใช้ในความหมายของผลที่จะเกิดมีแก่ผู้ได้ทำการบูชาญตามคติของพระพุทธศาสนา ๖ ประการ อานิสงส์หรือผลที่จะเกิดขึ้นนั้นมีมากกว่าการบูชาญ พลักรรมที่ต้องใช้สิ่งมีชีวิตเป็นเครื่องบูชาเป็นญที่ไม่ต้องตระเตรียมให้มากแต่มีอานิสงส์มาก^{๑๑}

^{๑๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๓๑/๑๖๔.

^{๑๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๓๑/๑๖๕.

๒) อานิสงส์ในมัชฌิมนิกาย

ในอากังเขยยสูตร มุลปณณาสก^{๑๒} พระพุทธรองค์ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายที่ต้องให้การปฏิบัติสมณธรรมของตนประโยชน์ และมีอานิสงส์ต่อมนุษย์และเทวดาที่ได้ถวายปัจจัยสี่มีจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช และแก้ญาติที่ล่วงลับไปก็ต้องบำเพ็ญศีลของตนให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์หมั่นประกอบธรรมเครื่องระงับจิตใจของตนไม่ทำมานให้เหินห่างประกอบด้วยวิปัสสนา พอกพูนบุญญาการ (การอยู่ในเรือนว่าง) ความในพระสูตรชัดเจนว่า อานิสงส์ที่เกิดจากการถวายปัจจัยสี่แก่พระภิกษุจะเกิดขึ้นอย่างบริบูรณ์แก่ผู้ถวายต่อมาภิกษุนั้นต้องประพฤติปฏิบัติตนในกรอบพระวินัยและพอกพูนการปฏิบัติธรรมกรรมฐานเท่านั้น แม้การอุทิศบุญกุศลให้ผู้ตายก็ดูเดียวกัน ผู้ตายจะได้รับอานิสงส์มากที่สุดเมื่อภิกษุผู้รับถวายปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบแห่งพระวินัย ด้วยญาติที่ล่วงลับไปแล้วได้ทราบระลึกถึงการประพฤติของพระภิกษุนั้นมีจิตเลื่อมใสย่อมจะอนุโมทนาจึงจะได้อานิสงส์มาก

๓) อานิสงส์ในสังยุตตนิกาย

อานิสงส์ว่าด้วยอานาปานสติ ณ กรุงสาวัตถี พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้วกระทำให้มากแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน คือ อานาปานสติ ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วกระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักรู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักรู้แจ้งปิตติหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่าเราจักรู้แจ้งปิตติหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักรู้แจ้ง

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๒/๔๓.

สุขหายใจเข้าย่อมสำเหนียกว่า เราจรรู้แจ้งจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจรรู้แจ้งจิตสังขารหายใจเข้า ออก

สำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจออกย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้าย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่าเราจักเปลื้องจิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่าเราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก^{๓๓} ดังจะเห็นได้ว่าอานิสงส์ที่ได้รับจากการบำเพ็ญภาวนาปฏิบัติสมาธิให้เห็นสังขารตามความเป็นจริงย่อมได้รับอานิสงส์มากและสามารถที่จะบำเพ็ญฌานชั้นสูงให้ยิ่งขึ้นไปได้

๔) อานิสงส์ในอังคุตตรนิกาย

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอกธัมมาทีปาติ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอานิสงส์ของจิตที่ผ่องใสเป็นเหตุให้ไปสวรรค์และการเจริญเมตตาจิต แม้เพียงชั่วลัดนิ้วมือเดียวก็ชื่อว่าอยู่อย่างไม่ว่างจากฌาน บริโภคอาหาร ราษฎรก็ไม่เสียเปล่า^{๓๔} นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสอานิสงส์ของกายคตาสติ (คือ การพิจารณาร่างกายของเราให้เห็นความเจริญ ความเสื่อม

^{๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๑๓๐๖-๑๓๐๗/๒๑๓-๒๑๔.

^{๓๔} อัง.เอก (ไทย) ๒๐/๕๔-๕๖/๖๐.

ความสกปรกของร่างกายด้วยสติ) ว่าเมื่อเจริญทำให้มาก ย่อมทำให้ปัญญาแตกฉาน ทำให้แจ้ง โสติดีปตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล และอรหัตผล^{๑๕}

๕) อานิสงส์ในขุททกนิกาย

อานิสงส์ประเภทนี้เป็นอานิสงส์ที่เกิดจากการบำเพ็ญความดีโดยปฏิบัติตามหลักบุญ กิริยาวัตถุ ๑๐ คือ การให้ทาน การบริจาค การสร้างบุญนียวัตถุ อันถือได้ว่าเป็นอามิสบูชา ผลที่ได้รับ ดังเช่นที่พระพุทธองค์ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีสิกขาเป็นอานิสงส์ กระทำ การศึกษาสิกขา ๓ อย่าง ในการได้ขณะที่ได้ยากเห็นปานนี้ ให้เป็นอานิสงส์อยู่เกิด และเมื่ออยู่ อย่างนี้ จงเป็นผู้มีปัญญายิ่ง คือยิ่งด้วยปัญญา จงเป็นผู้ประกอบด้วย โลกุตระปัญญาอยู่เกิด ครั้น เป็นอย่างนี้แล้ว จงเป็นผู้มีวิมุตติเป็นสาระ มินิพพานเป็นสาระ ไม่มีอย่างอื่นเป็นสาระอยู่เกิด ข้อ ที่เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีสติเป็นใหญ่ จงเป็นผู้ชวนช่วยในการเจริญสติปัฏฐาน หรือจงเป็นผู้มีจิต มีสติรักษาในที่ทั้งปวงอยู่เกิด อานิสงส์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ประโยชน์ของการ กำหนด (๑) จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ (ขณิกสมาธิ) ๒) เกิดสติสัมปชัญญะละอิตตาตัวตน (๓) สังขม เหตุปัจจัย เพื่อเว้นไกลจากกิเลส (๔) รู้ถ้วนทั่วอย่างวิเศษ ในปัจจุบันขณะ (๕) ละความเกียจ คร้าน สะสมบุญอันยังรู้ (๖) กอบกู้อิสรภาพกำหนาบกิเลส

๓.๒.๓ อานิสงส์ในพระอภิธรรมปิฎก

พระอภิธรรมปิฎกนั้นไม่ได้กล่าวถึงเรื่องอานิสงส์ไว้ตรงๆ เหมือนในพระวินัยปิฎกและ พระสุตตันตปิฎก แต่มีการอธิบายถึงสภาวะของจิตนำไปสู่การประกอบคุณความดี โดยเฉพาะ ในอัมมสังคณิมีการกล่าวถึงเรื่องธรรมที่เป็นกุศล (ฝ่ายดี) ธรรมที่เป็นอกุศล (ฝ่ายชั่ว) และธรรมที่เป็นกลางๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว ความหมายก็คือ ธรรมทั้งสามนั้นก็คือจิต และสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับจิต เจตสิก รูป และนิพพาน เป็นการกล่าวถึงเนื้อหาที่เป็นวิชาการล้วนๆ ไม่มีเรื่องราวหรือนิทาน ประกอบเหมือนพระสุตตันตปิฎกกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ อภิธรรมมุ่งเน้นอธิบายส่วนละเอียด หรือส่วนประกอบต่างๆ ในจิตใจ ร่างกายของคน ตามหลักพระอภิธรรมจิตของมนุษย์แบ่ง ออกเป็น ๓ ประเภท คือ กุศลจิต หรือจิตที่เป็นกุศล และจิตที่เป็นกลางๆ ในการที่มนุษย์

^{๑๕} อจ. เอก (ไทย) ๒๐/๒๒๗/๕๓.

ประกอบคุณงามความดีย่อมมีจิตอันเป็นกุศลที่อยู่ในฝ่ายกามาจร (ท่องเที่ยวไปในกาม) ย่อมมีสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดีเกิดขึ้นด้วย กล่าวคือ จิตที่เป็นกุศลนั้นเป็นฐานของการสร้างสัมมาทิฐิ และสัมมาทิฐิย่อมไปสู่การประกอบคุณความดีอีกมากมาย

ดังนั้นเรื่องอานิสงส์ในอภิธรรม จึงเป็นคำอธิบายที่ดีสำหรับการศึกษาถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นของกุศลกรรมทั้งหลายได้ ในพระสูตรตันตปิฎกและพระวินัยปิฎก กล่าวถึงอานิสงส์ที่มนุษย์ได้รับ เพราะได้ประกอบกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อานิสงส์ที่ได้รับ คือ การได้ไปเสวยมนุษย์สมบัติ หรือทิพยสมบัติ รางวัลที่ได้รับนี้เป็นเพียงปลายเหตุ หากศึกษาถึงต้นเหตุที่ทำให้ได้รับรางวัลแห่งความดีก็จะพบว่าจิตที่เป็นกุศลของมนุษย์นั่นเองที่เป็นที่มาของการได้รางวัล แม้ว่าพระอภิธรรมปิฎกจะไม่ได้ระบุเรื่องราวที่กล่าวยืนยันถึงผลแห่งกุศลกรรมเหมือนที่กล่าวไว้ในพระสูตรตันตปิฎกก็ตาม แต่ก็ทำให้ทราบถึงที่มาของสภาวะจิตของมนุษย์ที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้มนุษย์ประกอบกรรมได้

สรุปได้ว่าอานิสงส์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมี ๓ ประการคือ ๑) พระวินัยปิฎก กล่าวถึงอานิสงส์ในแง่ผลดีของการปฏิบัติตามพระวินัย ซึ่งอานิสงส์ที่ได้รับ คือ สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นและได้เสวยมนุษย์สมบัติ เมื่อปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดก็จะได้รับอานิสงส์บำเพ็ญธรรมขั้นสูงต่อไป ๒) พระสูตรตันตปิฎกที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักธรรมหรือข้อปฏิบัติที่ทรงตรัสโดยพระพุทธเจ้า ผลและอานิสงส์ที่ผู้ปฏิบัติได้รับนั้นมี ๒ ประการ คือ ประโยชน์ที่เป็นส่วนตัวของผู้ปฏิบัติเอง ซึ่งก็คือเป็นไปในปัจจุบันได้แก่ การได้บรรลุประโยชน์สูงสุด คือ การได้บรรลุโลกุตตรธรรม ประการที่ ๒ คือ ประโยชน์ที่สังคมได้รับ กล่าวคือ สังคมมีสมาชิกที่มีคุณภาพเพราะเป็นบุคคลที่ผ่านการฝึกฝนมาดีแล้ว และอานิสงส์ประเภทที่ ๒ คือ อานิสงส์ที่เกิดจากการบำเพ็ญกุศลกรรมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ซึ่งอานิสงส์ประเภทที่ ๒ นี้มีการกล่าวถึงผลดีในรูปของรางวัลได้แก่ การเสวยโลกียสมบัติอันหมายถึงมนุษย์สมบัติ และเทวสมบัติ และอานิสงส์ที่เป็นโลกียสมบัตินี้เป็นปัจจัยนำไปสู่โลกุตตรสมบัติในขั้นปลาย คือ การบรรลุนิพพาน ๓) พระอภิธรรมปิฎก กล่าวถึงกุศลจิตอันเป็นที่มาและแรงผลักดันให้มนุษย์ประกอบกุศลกรรมทั้งปวง ดังนั้นพระ

อภิธรรมปิฎกจึงเป็นคำอธิบายที่ดีสำหรับการสืบค้นที่มาหรือต้นตอของการประกอบกุศลกรรมของมนุษย์

๓.๓ ความสำคัญของอานิสงส์

อานิสงส์มีความสำคัญต่อบุคคลทุกคนและจะต้องปฏิบัติให้ได้รับอานิสงส์ที่มีอยู่อย่างมากมาย เพราะความสำคัญของอานิสงส์ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในทางที่ดี เพราะเริ่มตั้งแต่การให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เป็นไปตามลำดับขั้น ดังที่พระโพธิสัตว์ต้องแสวงหาบุญเพื่อจะได้รับอานิสงส์ให้ได้บรรลุธรรม ตรัสรู้ธรรมเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าในภายภาคหน้า ผู้วิจัยยกตัวอย่าง เช่น เรื่องเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะทานบารมี การบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์ การให้ทานในบุญกิริยาวัตถุถือว่าเป็นการสั่งสมบารมี ใครก็ตามเมื่อกระทำบุญด้วยการให้ทานอย่างถูกต้อง การกระทำนั้นเป็นการเพิ่มบารมีให้แก่ตนเอง เราชาวพุทธมีความเข้าใจตรงกันว่า การให้ทานเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจใฝ่บุญ มีความเมตตา รู้จักแสวงหาความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังพุทธภาษิตว่า “การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้” เราจะเห็นการกระทำทานของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปว่า มีการให้ทานด้วยสิ่งของต่างๆ เช่นเดียวกับ การให้ทานของพระเวสสันดรหรือพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้นว่า ให้ข้าว น้ำดื่ม ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ที่นอน ที่พักอาศัย

ดังนั้นการให้สิ่งเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เราเห็นได้เป็นประจำในสังคมชาวพุทธ ความแตกต่างจะอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำทานและระดับสิ่งของที่ให้ เจตนาของคนทั่วไปเห็นว่า การให้ทานจะต้องได้อะไรชดเชยอย่างคืนมา เป็นต้นว่า คำสรรเสริญ ชื่อเสียงความอยากร่ำรวยเป็น เศรษฐี อยากขึ้นสวรรค์ หรือวัตถุสิ่งของ แต่การให้ทานของพระเวสสันดรหรือของพระโพธิสัตว์ทั้งหลายจะไม่หวังสิ่งเหล่านี้ เพราะอุดมคติของพระองค์อยู่ที่สัมมาสัมโพธิญาณ นั่นคือการได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนสิ่งของนั้นพระเวสสันดรจะสละทุกสิ่งที่พระองค์มีอยู่ แม้บุตร และภรรยาก็ต้องสละให้แก่คนอื่น จึงได้นามว่า “โพธิสัตว์” ผู้บำเพ็ญตนเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า

๓.๔ ลักษณะของอานิสงส์

อานิสงส์มีลักษณะเนื้อ คือ ลักษณะของสารกโหวาร และแบบธรรมาธิฐาน คือเป็นการแสดงอานิสงส์ของการทำบุญโดยไม่มีการยกนิทานหรือชาดกมาประกอบแต่จะเน้นที่อานิสงส์ของการสร้างบุญนั้นเนื้อเรื่องของอานิสงส์มี ๔ ลักษณะ ดังนี้

- ๑) พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วตรัสขึ้นเอง
 - ๒) มีผู้ทูลถามพระพุทธเจ้าจากพระสาวก เช่น พระอานนท์ พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตรหรือพระมหากัสสปะ เป็นต้น หรือเป็นการทูลถามจากฆราวาส เช่นพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่มีความสงสัยในอานิสงส์ของการทำบุญ
 - ๓) พระอานนท์เป็นผู้เล่าเรื่อง คือเป็นเรื่องที่พระอานนท์ได้รับฟังมาจากพระพุทธเจ้าโดยตรง เนื้อเรื่องที่เล่าโดยพระอานนท์นั้น จะมีส่วนเกริ่นนำว่า เออเม สุต
 - ๔) เป็นนิทาน คือเป็นเรื่องที่ไม่ได้อ้างอิงถึงที่มาของเรื่องใน ๓ กรณีแรก แต่เนื้อเรื่องได้ยกนิทานมาอธิบายที่มาและผลอานิสงส์ของการทำบุญ เช่น สลอบข้าวพันก้อน เป็นต้น^{๑๖}
- สำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับบุญกุศลก็จะถูกกิเลส คือความโลภครอบงำจึงยื่นมือให้ทานไม่ได้ การให้ที่เป็นทานนั้นมีอานิสงส์น้อยกว่าการให้ที่เป็นศีล และการให้ที่เป็นศีลก็มีอานิสงส์น้อยกว่าการให้ที่เป็นภาวนา ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า การให้ทานจะมีผลมาก ผู้ให้ทานต้องเป็นผู้มีศีลวัตถุทานต้องบริสุทธิ์และผู้รับทานต้องเป็นผู้มีศีลด้วย หรือยิ่งไปกว่านั้นหากผู้รับทานเป็นผู้สันทิเลศด้วยแล้วทานที่ให้ก็ยิ่งจะมีอานิสงส์มากขึ้นตามลำดับด้วย ทานที่ได้ทำไปนั้นจะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ ๓ ประการ ถ้าประกอบถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการต่อไปนี้จะแล้ว ทานนั้นย่อมมีผลมากได้บุญबारมีมา และการให้ทานนอกจากจะมีความสำคัญต่อบุคคลและพระพุทธศาสนายังมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวม เพราะคนเราจะอยู่คนเดียวโดยลำพังในสังคมไม่ได้ การให้ทานจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อสังคม ในสังคหวัตถุธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ๔ ประการ คือ

^{๑๖} จิรภัทร แก้วภู, กายกอลอนอิสาน : ว่าด้วยข้อเท็จจริงวรรณกรรมประชาชน.

(๑) ทาน การให้ปันสิ่งของ (๒) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก (๓) อตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ (๔) สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ และการให้ทานนั้นต้องคำนึง กล่าวคือ^{๑๗}

ลักษณะการให้ทานข้อที่ ๑ " วัตถุทานที่ให้ต้องบริสุทธิ์ "

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่สิ่งของทรัพย์สินสมบัติที่ตนได้สละให้เป็นทานนั่นเอง จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ ที่จะเป็นของบริสุทธิ์ได้จะต้องเป็นสิ่งที่ตนเองได้แสวงหา ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ในการประกอบอาชีพ ไม่ใช่ของที่ได้มาเพราะการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ได้มาโดยยกยอก ทุจริต ลักทรัพย์ ฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฯลฯ

ตัวอย่างที่ ๑ ได้มาโดยการเบียดเบียนชีวิตและเลือดเนื้อสัตว์ เช่นฆ่าสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้นว่า ปลา โค กระบือ สุกร โดยประสงค์จะเอาเลือดเนื้อของเขามาทำอาหารถวายพระเพื่อเอาบุญ ย่อมเป็นการสร้างบาปเอามาทำบุญ วัตถุทาน คือเนื้อสัตว์นั้นเป็นของที่ไม่บริสุทธิ์ แม้ทำบุญให้ทานไปก็ย่อมได้บุญน้อยจนเกือบไม่ได้อะไรเลยทั้งอาจจะได้บาปเสียอีก หากว่าทำทานด้วยจิตที่เศร้าหมองแต่การที่จะได้เนื้อสัตว์มาโดยการซื้อหามาจากผู้อื่นที่ฆ่าสัตว์นั้น โดยที่ตนมิได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจในการฆ่าสัตว์นั้นก็ดี เนื้อสัตว์นั้นตายเองก็ดีเนื้อสัตว์นั้นยอมเป็นวัตถุทานที่บริสุทธิ์เมื่อนำมาทำทานย่อมได้บุญมากหากถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบข้ออื่น ๆ ด้วย

ตัวอย่างที่ ๒ การลักทรัพย์ ยกยอก ฉ้อโกง ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ รวมตลอดถึงการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงอันเป็นการได้ทรัพย์มาในลักษณะที่ไม่ชอบธรรม หรือโดยเจ้าของเดิมไม่เต็มใจให้ทรัพย์นั้นยอมเป็นของที่ไม่บริสุทธิ์เป็นของร้อน แม้จะผลิดอกออกผลมาเพิ่มเติม ดอกผลนั้นก็ย่อมเป็นของไม่บริสุทธิ์ด้วยนำเอาไปกินไปใช้ย่อมเกิดโทษ เรียกว่า " บริโภคด้วยความเป็นหนี้ " แม้จะนำเอาไปทำบุญ ให้ทานสร้างโบสถ์วิหารก็ตามก็ไม่ทำให้ได้บุญแต่อย่างใด สมัยหนึ่งในรัชการที่ ๕ มีหัวหน้าสำนักนางโลมชื่อ " ยายแพ่ง " ได้เรียกเก็บเงินจากหญิงโสเภณีในสำนักของตนจากอัตราที่ได้มาครั้งหนึ่ง ๒๕ สตางค์ แกะจะชักเอาไว้ ๕ สตางค์ สะสมเอาไว้เช่นนี้จนได้ประมาณ ๒,๐๐๐ บาท แล้วจึงจัดสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่งด้วยเงินนั้นทั้งหมด เมื่อสร้างเสร็จแล้วแกก็ปลื้มปีตินำไปนมัสการถามหลวงพ่โตวัดระฆังว่าการที่แกสร้างวัดทั้งวัดด้วยเงินของแกทั้งหมดจะได้บุญบาปมีอย่างไร หลวงพ่โตตอบว่าได้แค่ ๑ สิ่ง แกก็เสียใจเหตุที่ได้บุญน้อยก็

^{๑๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/ ๕๐-๕๑.

เพราะทรัพย์อันเป็นวัตถุทานที่ตนนำมาสร้างวัดอันเป็นวิหารทานนั้น เป็นของที่แสวงหาได้มาโดยไม่บริสุทธฺิ เพราะว่าเบียดเบียนมาจากเจ้าของที่ไม่เต็มใจจะให้ ฉะนั้น บรรดาพ่อค้าแม่ขายทั้งหลายที่ซื้อของถูกๆ แต่มาขายแพงจนเกินส่วนนั้น ย่อมเป็นสิ่งของที่มิบริสุทธฺิโดยนัยเดียวกัน วัตถุทานที่บริสุทธฺิเพราะการแสวงหาได้มาโดยชอบธรรมดังกล่าว ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นของดีหรือเลว ไม่จำกัดว่าเป็นของมากหรือน้อย น้อยค่าหรือมีค่ามาก จะเป็นของดี เลว ประณีต มากหรือน้อยไม่สำคัญ ความสำคัญขึ้นอยู่กับเจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์ และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่

ลักษณะการให้ทานข้อที่ ๒ " เจตนาในการสร้างทานต้องบริสุทธฺิ "

การให้ทานนั้น โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริงก็เพื่อเป็นการขจัดความโลภ ความตระหนี่เหนียวแน่น ความหวงแหนหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตน อันเป็นกิเลสหยาบ คือ " โลภกิเลส " และเพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุขด้วย เมตตาธรรมของตน อันเป็นบันไดก้าวแรกในการเจริญเมตตา พรหมวิหารธรรมในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วยเจตนาดังกล่าวแล้ว เรียกว่าเจตนาในการทำทานบริสุทธฺิ แต่เจตนาที่ว่าบริสุทธฺินั้น ถ้าจะบริสุทธฺิจริงจะต้องสมบูรณ์พร้อมกัน ๓ ระยะ คือ

(๑) ระยะก่อนที่จะให้ทาน ก่อนที่จะทานก็จะมีจิตที่โสมนัสสร้างเบิกบานยินดีที่จะให้ทาน เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุขเพราะทรัพย์สิ่งของของตน

(๒) ระยะที่กำลังลงมือให้ทาน ระยะที่กำลังมือให้ทานอยู่นั้นเอง ก็ทำด้วยจิตใจโสมนัสสร้างยินดีและเบิกบานในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น

(๓) ระยะหลังจากที่ได้ให้ทานไปแล้ว ครั้นเมื่อได้ให้ทานไปแล้วเสร็จ หลังจากนั้นก็นานมากก็ดี เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้วครั้งใด ก็มีจิตใจโสมนัสสร้างเบิกบาน ยินดีในทานนั้น ๆ เจตนาบริสุทธฺิในการทำทานนั้น อยู่ที่จิตใจโสมนัสสร้างเบิกบานยินดีในทานที่ทำนั้นเป็นสำคัญ และเนื่องจากเมตตาจิต ที่มุ่งสงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ และให้ได้รับความสุข^{๑๘} เพราะทานของตน นับว่าเป็นเจตนาบริสุทธฺิในเบื้องต้น แต่เจตนาที่บริสุทธฺิเพราะเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ จะทำให้ยิ่ง ๆ บริสุทธฺิมากขึ้นไปอีก หากผู้ใดให้ทานนั้นได้ทำทานด้วยการ

^{๑๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๙๕/๔๘๘.

วิปัสสนาปัญญา กล่าวคือ ไม่ใช่ทำทานอย่างเดียว แต่ทำทานพร้อมกับมีวิปัสสนาปัญญา โดยใคร่ครวญถึงวัตถุทานที่ให้ทานนั้นว่า อันบรรดาทรัพย์สิ่งของทั้งที่ชาวโลกนิยมยกย่องหวงแหน เป็นสมบัติกันด้วยความโลภนั้น แท้ที่จริงแล้วก็เพียงวัตถุธาตุประจำโลก เป็นสมบัติกลาง ไม่ใช่ของผู้ใดโดยเฉพาะ เป็นของที่มีมาตั้งแต่ก่อนเราเกิดขึ้นมา และไม่ว่าเราจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม วัตถุธาตุดังกล่าวก็มีอยู่เช่นนั้น และได้ผ่านการเป็นเจ้าของมาแล้วหลายชั่วคน ซึ่งท่านตั้งแต่ก่อนนั้น ได้ล้มหายตายจากไปแล้วทั้งสิ้น ไม่สามารถนำวัตถุธาตุดังกล่าวนี้ติดตัวไปได้เลยจนในที่สุดก็ได้ตกทอดมาถึงเรา ให้เราได้กินได้ใช้ได้ยึดถือเพียงชั่วคราว แล้วก็ตกทอดสืบเนื่องไปเป็นของคนอื่นต่อไปเช่นนี้ ดังนั้นการให้ทานจึงถือว่าเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

แม้เราเองก็ไม่สามารถจะนำวัตถุธาตุดังกล่าวนี้ติดตัวไปได้เลย จึงนับว่าเป็นสมบัติพลัดกันขมเท่านั้น ไม่จากไปในวันนี้ก็ต้องจากไปในวันหน้า อย่างน้อยเราก็ต้องจากต้องทิ้งเมื่อเราได้ตายลงนับว่าเป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของเราได้ถาวรได้ตลอดไป แม้ตัววัตถุธาตุดังกล่าวนี้เอง เมื่อมีเกิดขึ้นเป็นตัวตนแล้ว ก็ต้องอยู่ในสภาพนั้นให้ตลอดไปไม่ได้ จะต้องเก่าแก่ ผุพัง บุบสลายไป ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนแต่อย่างไร แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของเราเองก็มีสภาพเช่นเดียวกับวัตถุธาตุเหล่านั้น ซึ่งไม่อาจจะตั้งมั่นให้ยั่งยืนอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้วก็ต้องเจริญวัยเป็นหนุ่มสาวแล้วก็แก่เฒ่าและตายไปในที่สุด เราจะต้องพลัดพรากจากของอันเป็นที่รัก ที่หวงแหน คือทรัพย์สมบัติทั้งปวง

เมื่อเจตนาในการให้ทานบริสุทธิ์ผุดผ่องดีพร้อมทั้งสามระยะดังกล่าวมาแล้ว ทั้งยังประกอบไปด้วยวิปัสสนาปัญญาดังกล่าวมาแล้วด้วย เจตนาที่ย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญมากหากวัตถุทานที่ได้ทำเป็นของบริสุทธิ์ตามองค์ประกอบข้อ ๑ ด้วย ก็ย่อมทำให้ได้บุญมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปอีก วัตถุทานจะมากหรือน้อยเป็นของเลวหรือประณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้ให้ทานไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ย่อมใช้ได้ แต่ก็ยังมีข้ออันควรระวังอยู่ก็คือ "การทำทานนั้นอย่าได้เบียดเบียนตนเอง" เช่นมีน้อย แต่ฝืนทำให้มากๆ จนเกินกำลังของตนที่จะให้ได้ เมื่อได้ทำไปแล้วตนเองและสามี ภรรยา รวมทั้งบุตรต้องลำบากขาดแคลน เพราะว่ามีเงินจะกินจะใช้ เช่นนี้ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เจตนาที่ย่อมไม่บริสุทธิ์

ทานที่ได้ทำไปแล้วนั้น แม้วัตถุทานจะมากหรือทำมาก ก็ย่อมได้บุญน้อย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ทำทานด้วยเจตนาอันไม่บริสุทธิ์ คือ

ตัวอย่างที่ ๑ ลักษณะการทำทานเพราะอยากได้ ทำเอาหน้า ทำอวดผู้อื่น เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาลใส่ชื่อของตน ไปยื่นถ่ายภาพลงโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อให้ได้รับความนิยมนักย่องนับถือ โดยที่แท้จริงแล้วตนมิได้มีเจตนาที่จะมุ่งสงเคราะห์ผู้ใด เรียกว่า " ทำทานด้วยความโลภ " ไม่ทำเพื่อขจัดความโลภ ทำทานด้วยความอยากได้ คืออยากได้หน้า ๆ ได้เกียรติ ได้สรรเสริญ ได้ความนิยมนับถือ

ตัวอย่างที่ ๒ ลักษณะการทำทานด้วยความฝืนใจ ทำเพราะเสียไม่ได้ ทำด้วยความเสียหาย เช่น ทิพวกพ้องมาเรียไร ตนเองไม่มีศรัทธาที่จะทำ หรือมีศรัทธาอยู่บ้างแต่มีทรัพย์น้อย เมื่อมีพวกรมาเรียไรบอกบุญ ต้องจำใจทำทานไปเพราะความเกรงใจพวกรพ้อง หรือเกรงว่าจะเสียหน้า ตนจึงได้สละทรัพย์ทำทานไปด้วยความจำใจ ย่อมเป็นการทำทานด้วยความตระหนี่หวงแหน ทำทานด้วยความเสียดาย ไม่ใช่ทำทานด้วยจิตเมตตาที่มุ่งจะสงเคราะห์ผู้อื่น ซึ่งยิ่งคิดก็ยิ่งเสียดาย ให้ไปแล้วก็เป็นทุกข์ใจ บางครั้งก็นึกโกรธผู้ที่มาบอกบุญ เช่นนี้จิตย่อมเศร้าหมอง ได้บุญน้อย หากเสียดายมาก จนเกิดโทสะจริตกล้าแล้ว นอกจากจะไม่ได้บุญแล้ว ที่จะได้ก็คือบาป

ตัวอย่างที่ ๓ ลักษณะการทำทานด้วยความโลภ คือทำทานเพราะว่าอยากได้นั้น อยากได้นี้ อยากเป็นนั่น อยากเป็นนี่ อันเป็นการทำทานเพราะว่าหวังสิ่งตอบแทน ไม่ใช่ทำทานเพราะมุ่งหมายที่จะขจัดความโลภ ความตระหนี่หวงแหนในทรัพย์ของตน เช่น ทำทานแล้วตั้งจิตอธิษฐานขอพรให้ชาติหน้าได้เป็นเทวดา นางฟ้า ขอให้ร่ำรวย ขอให้ทำมาค้าขึ้น ขอให้ร่ำรวยเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี ทำทาน ๑๐๐ บาท แต่ขอให้ร่ำรวยนับล้าน ขอให้ถูกสลากกินแบ่งกินรวบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสมบัติสววรรค์ หากชาติก่อนไม่เคยได้ทำบุญใส่บาตรฝากสววรรค์เอาไว้ อยู่ๆก็มาขอเบิกในชาตินี้ จะมีที่ไหนให้เบิก การทำทานด้วยความโลภเช่นนี้ย่อมไม่ได้บุญอะไรเลย สิ่งที่จะได้พอกพูนเพิ่มให้มากและหนาขึ้นก็คือ " ความโลภ "

ดังนั้นการให้ทานถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนและจากผลประโยชน์ของการให้ทานที่กล่าวมา ย่อมเอื้อประโยชน์ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ประโยชน์ใน

ปัจจุบัน ทิฏฐธัมมิกัตถะเป็นประโยชน์ขั้นต้นที่ผู้ให้ ทานจะพึงได้รับเป็นประโยชน์ที่คนทั่วไป มุ่งหมายกันในโลกนี้เป็นต้นว่าทรัพย์ ศิลปวิทยา ยศ ไฉตริย์และความสุข (๒) ประโยชน์ในเบื้อง หน้า (สัมปรายิกัตถะ) ทานในระดับนี้อยู่ในระดับที่สูงกว่าระดับวัตถุ หรือความสุขทางกาย คือ เป็นจุดหมายที่เน้นเรื่องจิตใจเป็นการพัฒนาจิตใจเพื่อไปสู่ระดับที่สูงขึ้น เพราะนอกจากทรัพย์ สมบัติชื่อเสียงเกียรติยศในปัจจุบันนี้แล้วจะเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าถึงสุคติโลก สวรรค์อันเป็นสัมปรายภาพ (๓) ประโยชน์สูงสุด(ปรมาตถะ) เป็นประโยชน์ระดับสูงสุดที่สืบ เนื่องมาจากระดับทั้งแจ้งแห่งสภาพของสรรพสิ่งตามความเป็นจริงอยู่จบพรหมจรรย์ไม่มีกิจต้อง ทำอีกต่อไปแล้ว^{๑๙}

ผลหรืออานิสงส์ของการทำทานที่ครบองค์ประกอบ ๓ ประการนั้น ย่อมมีผลให้ได้ซึ่ง มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติเอง แม้ว่าจะไม่ได้ตั้งเจตนาเอาไว้ล่วงหน้าก็ตาม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็น ผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุ เมื่อทำเหตุครบถ้วนย่อมมีผลเกิดขึ้นตามมาเอง เช่นเดียวกับปลูกต้น มะม่วง เมื่อรดน้ำพรวนดินและใส่ปุ๋ยไปตามธรรมดาเรื่อยไป แม้จะไม่อยากให้เกิดให้เจริญเติบโตและ ออกดอกออกผล ในที่สุดต้นไม้ก็ต้องเจริญเติบโตและผลิตดอกออกผลตามมา สำหรับผลของ ทานนั้น หากน้อยหรือมีกำลังไม่มากนัก ย่อมນ้อมนำให้เกิดในมนุษย์ชาติ หากมีกำลังแรงมากก็ อาจจะน้อมนำให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น เมื่อได้เสวยสมบัติในเทวโลกจนสิ้นบุญแล้ว ด้วยเศษ ของบุญที่ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง ประกอบกับไม่มีอกุศลกรรมอื่นแทรกให้ผลก็อาจจะน้อมนำให้ มาบังเกิดในมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์แล้วก็ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ ร่ำรวยมั่งคั่ง สมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีลาภผลมากทำมาหากินขึ้นและร่ำรวยใน ภายหลัง ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปเพราะวินาศภัย โจรภัย อัคคีภัย วาตภัย ฯลฯ แต่จะมั่ง คั่งร่ำรวยในวัยใดก็ย่อมแล้วแต่ผลทานแต่ชาติก่อน ๆ จะส่งผล คือ

๑ . ร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น เพราะผลของทานที่ได้ตั้งเจตนาไว้บริสุทธิ์ดีตั้งแต่ก่อนจะทำ ทาน คือก่อนที่จะลงมือทำทานก็มีจิตเมตตาโสมนัสร่าเริง เบิกบานยินดีในทานที่ตนจะได้ทำเพื่อ

^{๑๙} พระมหาบุญทัน อานนโท, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดก : ศึกษาเฉพาะทานบารมี”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),
๒๕๔๕).

สงเคราะห์ผู้อื่น แล้วก็ได้ลงมือทำทานไปตามเจตนา นั้น เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมโชคดี โดยเกิดในตระกูลที่ร่ำรวย ชีวิตในวัยต้นอุดมสมบูรณ์พูนสุขไปด้วยทรัพย์ ไม่ยากจนแร้นแค้น ไม่ต้องขวนขวายหาเลี้ยงตนเองมาก แต่ถ้าเจตนา นั้นไม่งามบริสุทธิ์พร้อมกันทั้ง ๓ ระยะแล้ว ผลทานนั้นก็ย่อมส่งผลให้ไม่สม่ำเสมอ คือแม้ว่าจะร่ำรวยตั้งแต่วัยต้นโดยเกิดมาบนกองเงินกองทองก็ตาม หากในขณะที่กำลังลงมือทำทานเกิดจิตเศร้าหมองเพราะหวนคิดเสียตายหรือห่วงหาขวัญทรัพย์ที่จะให้ทานขึ้นมา หรือเกิดหมดศรัทธาขึ้นมาเฉยๆ แต่ก็ยังฝืนใจทำทานไปเพราะเสียไม่ได้ หรือเพราะตามพวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้ เช่นนี้ผลทานย่อมหมดกำลังให้ผลระยะที่ ๒ ซึ่งตรงกับวัยกลางคน ซึ่งจะมีผลทำให้ทรัพย์สมบัติหายนะไปด้วยประการต่างๆแม้จะได้รับมรดกมาก็ไม่อาจจะรักษาไว้ได้ หากเจตนาในการทำทานนั้นเศร้าหมองในระยะที่ ๓ คือทำทานไปแล้วหวนคิดขึ้นมาทำให้เสียตายทรัพย์ ความหายนะก็มีผลต่อเนื่องมาจนบั้นปลายชีวิตด้วย คือทรัพย์สินคงวิบัติเสียหายต่อเนื่องจากวัยกลางคนตลอดไปจนถึงตลอดอายุขัยชีวิตจริงของผู้ที่เกิดบนกองเงินกองทองก็มีให้เห็น เป็นตัวอย่างที่เมื่อได้รับทรัพย์มรดกแล้วก็วิบัติเสียหายไป หรือนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในวัยต้นแต่ก็ต้องล้มละลายในวัยกลางคน และบั้นปลายชีวิต แต่ถ้าได้ตั้งเจตนาในการทำทานไว้บริสุทธิ์ครบถ้วนพร้อม ๓ ระยะแล้ว ผลทานนั้นย่อมส่งผลสม่ำเสมอ คือร่ำรวยตั้งแต่เกิด วัยกลางคนและจนปัจฉิมวัย

๒ . ร่ำรวยในวัยกลางคน การที่ร่ำรวยในวัยกลางคนนั้น สืบเนื่องมาจากผลของทานที่ได้ทำเพราะเจตนางามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๒ กล่าวคือไม่งามบริสุทธิ์ในระยะแรก เพราะก่อนที่จะลงมือทำทานก็ได้มีจิตศรัทธามาก่อน ไม่คิดจะทำทานมาก่อนแต่ก็ได้ตัดสินใจทำทานไปเพราะเหตุบางอย่าง เช่นทำตามพวกพ้องอย่าเสียไม่ได้ แต่เมื่อได้ลงมือทำทานอยู่ก็เกิดโสมนัสรื่นเริงยินดีในทานที่กำลังกระทำอยู่นั้น ด้วยผลทานชนิดนี้ย่อมทำให้มาบังเกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้สร้างตนเองมาในวัยต้น ครั้นเมื่อถึงวัยกลางคน กิจการหรือธุรกิจที่ทำก็ประสบความสำเร็จรุ่งเรือง และหากเจตนาในการทำทานได้งามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ ด้วยกิจการหรือธุรกิจนั้นย่อมส่งผลรุ่งเรืองตลอดไปจนถึงบั้นปลายชีวิต หากเจตนาในการทำทานไม่บริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ แม้ธุรกิจหรือกิจการงานจะประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในวัยกลางคน แต่ก็ล้มเหลวหายนะในบั้นปลาย ทั้งนี้เพราะผลทานหมดกำลังส่งผลไม่ตลอดจนถึงบั้นปลายชีวิต

๓ . ร่ำรวยปัจจัยม้วย คือร่ำรวยในบั้นปลายชีวิตนั้น สืบเนื่องมาจากผลทานที่ผู้กระทำให้มีเจตนางามไม่บริสุทธิ์ในระยะแรกและระยะที่ ๒ แต่งามบริสุทธิ์เฉพาะในระยะที่ ๓ กล่าวคือ ก่อนและในขณะที่ลงมือทำทานอยู่นั้น ก็ได้มีจิตโสมนัสยินดีในการทำทานนั้นแต่อย่างใด แต่ได้ทำลงไปโดยบังเอิญ เช่น ทำตามๆ พวกพ้องไปอย่างเสียมิได้ แต่เมื่อได้ทำไปแล้วต่อมา หวนคิดถึงผลทานนั้น ก็เกิดจิตโสมนัสสร้าง ยินดีเบิกบาน หากผลทานชนิดนี้จะน้อมนำให้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเกิดในตระกูลที่ยากจนข้นแค้น ต้องต่อสู้ดิ้นรนศึกษาเล่าเรียนและขวนขวายสร้างตนเองมากตั้งแต่วัยต้นจนล่วงวัยกลางคนไปแล้ว กิจการงานหรือธุรกิจนั้นก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เช่นต้องล้มลุกคลุกคลานตลอดมา แต่ครั้นถึงบั้นปลายชีวิตก็ประสบช่องทางเหมาะ ทำให้กิจการนั้นเจริญรุ่งเรืองทำมาค้าขึ้นและร่ำรวยอย่างไม่คาดหมาย ซึ่งชีวิตจริง ๆ ของคนประเภทนี้ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่มาก^{๒๐}

ลักษณะการให้ทาน ข้อที่ ๓ " เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ์ "

คำว่า "เนื่อนาบุญ" ในที่นี้ได้แก่บุคคลผู้รับการทำทานของผู้ทำทานนั่นเอง นับว่าเป็นองค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ประกอบในการทำทานข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ จะงามบริสุทธิ์ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือวัตถุที่ทำทานนั้นเป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำทานก็งามบริสุทธิ์พร้อมทั้งสามระยะ แต่ตัวผู้ที่ได้รับการทำทานเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ใช่ผู้ที่เป็นเนื่อนาบุญที่บริสุทธิ์ เป็นเนื่อนาบุญที่เลว ทานที่ทำไปนั้นก็ไม่ผลิดอกออกผล เปรียบเหมือนกับการหว่านเมล็ดข้าวเปลือกลงในพื้นนา ๑ กำมือ แม้เมล็ดข้าวนั้นจะเป็นพันธุ์ดีที่พร้อมจะงอกงาม (วัตถุทานบริสุทธิ์) และ ผู้หว่านคือกลีกรก็มีเจตนาจะหว่านเพื่อทำนาให้เกิดผลิตผลเป็นอาชีพ (เจตนาบริสุทธิ์) แต่หากที่นานั้นเป็นที่ที่ไม่สม่ำเสมอ เมล็ดข้าวที่หว่านลงไปก็งอกเงยไม่สม่ำเสมอ โดยเมล็ดที่ไปตกในที่ที่เป็นดินดี ปุ๋ยดี มีน้ำอุดมสมบูรณ์ดี ก็จะงอกเงยมีผลิตผลที่สมบูรณ์ ส่วนเมล็ดที่ไปตกบนพื้นที่แห้งแล้ง มีแต่กรวดกับทรายและขาดน้ำก็จะแห้งเหี่ยวหรือเฉาตายไป หรือไม่งอกเงยเสียเลย การทำทานนั้น ผลิตผลที่ผู้ทำทานจะได้รับก็คือ "

^{๒๐} นฤจิต จุสสะปาโล “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทานในพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

บุญ" หากผู้ที่รับการให้ทานไม่เป็นเนื้อนาที่ดีสำหรับการทำบุญแล้ว ผลของท่านคือบุญก็จะได้เกิดขึ้น แม้จะเกิดก็ไม่สมบูรณ์ เพราะแกร็นหรือแห้งเหี่ยวเฉาไปด้วยประการต่าง ๆ

การทำทาน ตัวบุคคลผู้รับของที่เราให้ทานจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด เราผู้ทำทานจะได้บุญมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับคนพวกนี้ คนที่รับการให้ทานนั้นหากเป็นผู้ที่มีศีลธรรมสูง ก็ย่อมเป็นเนื้อนาบุญที่ดี ทานที่เราได้ทำไปแล้วก็เกิดผลบุญมาก หากผู้รับการให้ทานเป็นผู้ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรม ผลของท่านก็ไม่เกิดขึ้น คือได้บุญน้อย ฉะนั้นคติโบราณที่กล่าวว่า " ทำบุญอย่าถามพระ หรือ ตักบาตรอย่าเลือกพระ " เห็นจะใช้ไม่ได้ในสมัยนี้ เพราะว่าในสมัยนี้ไม่เหมือนกับท่านในสมัยก่อนๆที่บวชเพราะมุ่งจะหนีสังสาร โดยมุ่งจะทำมรรคผลและนิพพานให้แจ้ง ท่านจึงเป็นเนื้อนาบุญที่ประเสริฐ

ในเวลามสูตร มีอุทาหรณ์ของอานิสงส์สังฆทานว่าพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า เวลามะ เป็นคนมีจิตใจเลื่อมใสต่อการบริจาคทาน ได้สร้างโรงทานขึ้นที่บ้านของตน และประกาศทั่วไปให้คนทั้งหลายที่อยู่ในชมพูทวีปมารับทานตลอด ๗ ปี ๗ เดือน บุคคลใดไม่มีที่พักอาศัย ไม่มีเครื่องนุ่งห่ม ขอให้แจ้งความประสงค์จะได้จัดการให้ทานแก่ผู้นั้นโดยทั่วถึงกันหมด และวันสุดท้ายได้ให้ลาดทอง ลาดเงิน ลาดสำริด ซึ่งมีทองและเงินอยู่เต็มลาด อย่างละ ๘๔,๐๐๐ และช้าง รถ หญิงสาว บัลลังก์ ซึ่งประดับอย่างงดงาม อย่างละ ๘๔,๐๐๐ โคนมอีก ๘๔,๐๐๐ ตัว ผ้าคู่อีก ๘๔,๐๐๐ คู่ ทานที่เวลามพราหมณ์ทำนั้น ได้ชื่อว่า มหาทาน พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบอานิสงส์ของการให้มหาทานเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. การทำทานของเวลามพราหมณ์ ย่อมได้อานิสงส์ถึงอสังขยภพ
๒. อานิสงส์ที่เวลามพราหมณ์ได้รับนี้ ยังสู้อานิสงส์ของผู้ ถวายอาหารแก่พระโสธบัน เพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
๓. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่พระโสธบัน ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์ การถวายอาหารแก่พระสกคามีบุคคลเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
๔. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่พระสกทาคามีบุคคล ๑๐๐ องค์ ยังสู้ อานิสงส์การถวายอาหารแก่พระอนาคามีบุคคลเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้

๕. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่พระอนาคามี ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์การถวายอาหารแก่พระอรหันต์เพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้

๖. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่พระอรหันต์ ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์การถวายอาหารแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้

๗. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์การถวายอาหารแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้

๘. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์การถวายอาหารแก่พระภิกษุทั้งหลาย (สังฆทาน) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขไม่ได้

๙. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแก่ พระสงฆ์มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข ยังสู้อานิสงส์การสร้างวิหารทาน (ถาวรวัตถุ) แก่พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ทั่วทั้ง ๔ ทิศไม่ได้^{๒๑} ในสี่หสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดงประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้ให้ทานไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของประชาชน

๒. บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมคบหาสมาคมกับผู้ให้ทานนั้น

๓. ชื่อเสียงของผู้ให้ทานย่อมขจรไป

๔. ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นผู้ไม่ห่างจากฆราวาสธรรม

๕. ผู้ให้ทาน เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^{๒๒} ผลของทานทั้ง ๕ นั้น แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ข้อที่ ๑-๔ เป็นผลของทานที่ให้ผลในปัจจุบัน ส่วนข้อที่ ๕ เป็นผลของทานที่ให้ผลหลังจากละโลกนี้ไปแล้วในสี่หสูตร อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ผู้ให้ทานนั้น ย่อมได้รับอานิสงส์ ๗ ประการ คือ

๑. พระอรหันต์ย่อมอนุเคราะห์ผู้ให้ทานก่อน

๒. พระอรหันต์ย่อมเข้าไปหาก่อน

^{๒๑} อจ. อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๒๒๔/๓๑๕-๓๑๗.

^{๒๒} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

๓. พระอรหันต์ย่อมรับทานของผู้ให้ก่อน
๔. พระอรหันต์ย่อมแสดงธรรมให้ก่อน
๕. ชื่อเสียงอันดีงามของผู้ให้ทาน ย่อมฟุ้งขจรไป
๖. ผู้ให้ทานย่อมแก้วักล้าอาภายาญ ไม่เก้อเขินในที่ประชุม
๗. เมื่อสิ้นชีพลง ผู้ให้ทานย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

สมัยพุทธกาล สังคมให้ความสำคัญแก่พระอรหันต์มาก เพราะหากใครได้เข้าไปถวายทานหรือเข้าไปใกล้พระอรหันต์ นับว่าเป็นมงคลอันสูงสุดของชีวิต “พระเจ้าพิมพิสารขณะที่ยังเป็นพระกุมาร ได้เคยตั้งความปรารถนาให้พระอรหันต์เข้ามาในแคว้นของพระองค์ ขอให้ได้ใกล้ชิดพระอรหันต์ ขอให้พระอรหันต์แสดงธรรมให้ฟัง และขอให้เข้าใจในธรรมที่พระอรหันต์แสดง”^{๒๓} ผลของทานข้อที่ ๑ -๔ จึงตอบสนองความต้องการของมหาชนในครั้งพุทธกาล เนื่องจากการได้ใกล้ชิดและคบหาสมาคมกับพระอรหันต์นั้นเป็นเหตุก่อให้เกิดผลอันจะนำไปสู่การได้เสวนานุกตฤยะ การขัดเกลากิเลส เพื่อเป็นแนวทางเข้าสู่ความหลุดพ้นต่อไปอย่างไรก็ตาม การได้รับความอนุเคราะห์จากพระอรหันต์ การได้ใกล้ชิดพระอรหันต์ การได้ถวายทานแก่พระอรหันต์ นับว่าเป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นเหตุให้ได้รับผลทั้งที่เป็นประโยชน์ในชาตินี้ ชาติหน้า และประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน ซึ่งผู้ให้ทานเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้รับผลเช่นนี้ ได้นอกจากนี้ยังมีอานิสงส์ของการให้ทานที่ปรากฏในพระสูตรหลายแห่ง ดังนี้

๑) ในโภชนทานสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต มีอานิสงส์การถวายอาหาร ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้อาหารเป็นทาน ชื่อว่าให้ฐานะทั้ง ๕ อย่าง แก่ภิกษุคือ ให้อายุ วรรณะ สุข กาลัง และปฏิภาณ”^{๒๔} ให้อายุ คือ ให้มีอายุยืน ให้วรรณะคือให้ผิวพรรณผ่องใส ให้ความสุขคือให้มีความสุขกายสุขใจ ให้กำลังคือกำลังกาย ส่วนให้ปฏิภาณคือให้มีความฉลาดในการผูกและการแก้คือให้ไหวพริบปฏิภาณนั่นเองการถวายอาหาร เช่น ทำบุญเลี้ยงพระหรือเลี้ยง कुमारดาบิดา แม้แต่ให้อาหารแก่สัตว์ดิรัจฉาน ชื่อว่าให้ถึง ๕ อย่าง คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ เพราะอาหารทำให้บุคคลผู้ได้รับสิ่งทั้ง ๕ ประการนี้ ฉะนั้น บุคคลที่มี

^{๒๓} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๕๗/๖๘-๖๙.

^{๒๔} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๗/๕๘.

ปัญญาจึงไม่ตระหนี่ แต่ชอบทำบุญให้ทาน เพราะสามารถได้รับสิ่งที่น่าปรารถนาถึง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว

๒) ในมณฑปทาสีสูตร มีอานิสงส์ของท่านว่า “ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี ผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ ...ย่อมบังเกิด ณ สถานที่ใด ย่อมมีอายุยืน มียศ”^{๒๕}

๓) ในกีนทสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีอานิสงส์การให้ทานว่า “เทวดาเข้าไป ทูลถามปัญหาพะพระศาสดาว่า”บุคคลให้อะไร ชื่อว่าให้กำลัง ให้วรรณะ ให้จักขุ ให้สุขะ ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระศาสดาตอบว่า “ผู้ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ ประทีป ชื่อว่าให้จักขุ ผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรม ชื่อว่าให้มตธรรม” ซึ่งมีคำอธิบายเกี่ยวกับอานิสงส์ต่าง ๆ ดังนี้ คือ (๑) ผู้ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ร่างกายของคนเรานั้นจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยอาหาร แม้บุคคลจะมีรูปร่างใหญ่แข็งแรง มีกำลังมาก หากไม่ได้รับประทานมาหลาย ๆ วัน อาจจะหมดกำลังได้ ส่วนบุคคลผู้มีกำลังน้อย ถ้าได้รับประทานอาหารบริบูรณ์แล้ว ย่อมมีกำลังขึ้นมาได้ (๒) ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ บุคคลแม้จะมีผิวพรรณดี มีรูปร่างเพียงไร หากแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สกปรกเหมือนผ้าขี้ริ้วหรือไม่มีเสื้อผ้าเลย ย่อมไม่น่าดู ทั้งยังน่าเกลียดและถูกเหยียดหยามได้ ส่วนบุคคลที่นุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าที่สะอาด เรียบร้อย ย่อมดูงาม เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็น (๓) ผู้ให้ยาน ชื่อว่าให้ความสุข ในการเดินทาง บางครั้งผู้เดินทางอาจต้องพบความลำบากจากหนทางที่ยาวไกล ถนนที่ขรุขระรกไปด้วยหญ้าหรือขวากหนามที่แหลมคมหรือต้องได้รับอันตรายจากสัตว์มีพิษที่หลบซ่อนตัวอยู่บ้าง ต้องเผชิญกับแสงแดดที่แผดกล้าหรือมีฝนลมแรงบ้าง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมทำให้เกิดความทุกข์ ความไม่สะดวกสบาย หากมีผู้ใดให้ยานพาหนะไว้ใช้สอย ให้อุปการะ ในการเดินทาง ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่าให้สิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายคือให้ความสุข (๔) ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ คนทั้งหลายแม้มีดวงตา也不能มองเห็นในที่มืดได้ ต่อเมื่อมีประทีปโคมไฟให้แสงสว่าง จึงสามารถมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างตามปรารถนาได้ (๕) ผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ตามธรรมดาคนเดินทาง ย่อมเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า และ

^{๒๕} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๑.

ยอมปรารถนาที่จะเข้าสู่ที่พักอาศัย เมื่อพักผ่อนสักครู่ก็จะได้กำลังคืนมา หรือผู้ที่ออกสู่กลางแจ้ง ต้องตากแดดตากลม ทำให้ผิวพรรณหมองคล้ำลงได้ ต่อเมื่อได้เข้ามาพัก ผิวพรรณจึงกลับงดงามดังเดิม ผู้ที่เดินทางผ่านแดดร้อน อันตรายต่าง ๆ ในระหว่าง เมื่อได้อาศัยจะมีความสุขสบายปลอดภัยขึ้น หรือเดินอยู่ในท่ามกลางแสงแดดร้อนจ้า นัยน์ตาย่อมพร่ามัวไม่แจ่มใส เมื่อได้พักสักครู่ ดวงตาก็ใช้การได้ดีดังเดิม

ดังนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ให้ที่พักอาศัย เป็นผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง (๖) ผู้ให้ธรรมทาน ชื่อว่าให้อมฤตธรรม เหตุเพราะเมื่อบุคคลได้ฟังธรรม เกิดศรัทธาเลื่อมใสและรู้จักบาปบุญคุณโทษ จะละบาปได้เพราะได้ฟังธรรมจะทำบุญถวายทานได้ เพราะได้ฟังธรรม ถ้าไม่ได้ฟังแล้วก็จะไม่เกิดศรัทธา แม้สิ่งของสักเล็กน้อยข้าวก้นทัพพีหนึ่งก็มีอาจจะให้ได้จะรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ จะเจริญภาวนา ไหว้พระสวดมนต์ บูชาพระรัตนตรัยทั้งหมดนี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะได้ฟังธรรม เพราะฟังแล้วรู้จักบุญบาป ฉะนั้น การให้ธรรมทานชื่อว่าชนะการให้ทั้งปวง^{๒๖}

๔) พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของการให้ทาน และการให้ทานถือว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ในนิกายมหายาน ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะว่า (๑) ทำให้เป็นผู้มีผิวพรรณงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงดี และมีบริวาร (๒) ทำให้เป็นพระราชาปกครองประเทศและได้รับความสุข (๓) ทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ (๔) ทำให้ได้กัลยาณมิตร ถึงความเป็นผู้รู้ (วิชา) และถึงความหลุดพ้นได้ (วิมุตติ) (๕) ทำให้ได้ปฏิสัมภิทา วิโมกข์ สากบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ และพุทธภูมิ

๕) มีปัญหาเกี่ยวกับประโยชน์แห่งการให้ทานปรากฏอยู่ทุกยุคสมัยแม้ในสมัยพุทธกาลก็มีผู้สงสัยในการให้ทานเช่นกันว่า การให้ทานด้วยความเชื่อเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายไปแล้ว เขาจะได้รับทานนั้นหรือไม่ ปัญหานี้พระพุทธเจ้าทรงแก้ไว้ในชาดกสุตตนิบาตอังคตวรรคตตนิบาต ทสกนิบาตว่าทานนั้นจะสำเร็จแก่ผู้ตายไปก็เฉพาะในฐานะที่เขาจะรับได้ถ้าไม่อยู่ในฐานะที่เขาจะรับได้ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ หากผู้ตายไม่อยู่ในฐานะที่จะรับได้แม้ทานที่ให้ไปแล้วก็ไม่ไร้ผล ฐานะที่ผู้ตาย

^{๒๖} พระมหาสุวิทย์ วิชเชสโก, ทาน ก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด , ๒๕๔๑) , หน้า ๑๗๑.

ไม่สามารถจะได้รับส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้ ได้แก่ ผู้ตายไปเกิดในนรก เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นเทวดา สัตว์เหล่านี้จะมีอาหารเฉพาะตนอยู่แล้ว

ฉะนั้นบุญที่ญาติอุทิศไปให้ เขาจึงไม่ได้รับ แต่ถ้าหากผู้ตายไปเกิดเป็นเปรตญาติทำบุญอุทิศไปให้สัตว์ประเภทนี้จึงจะได้รับ และการที่ญาติทั้งหลายที่ตายไปแล้วจะไม่ไปเกิดเป็นเปรตก็เป็นไม่ได้ เพราะเวลาผ่านไปช้านานแล้วกรรมหรือการกระทำที่ทำให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉานคือเป็นผู้ฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พวดเท็จ พวดส่อเสียด พวดคำหยาบ พวดเพ้อเจ้อ มีความอยากได้ของผู้อื่น มีจิตปองร้ายมีความเห็นผิด ส่วนการกระทำที่ทำให้ไปเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา คือการไม่ทำกรรมดังกล่าวข้างต้นนี้ บางคนแม้จะกระทำการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ มีความเห็นผิดแต่ได้ให้ทานด้วยข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอนที่พักที่อยู่อาศัยและเครื่องประทีป แก่สมณพราหมณ์ เมื่อตายไปจะไปเกิดเป็นช้าง หรือสุนัขจะมีข้าว น้ำ มาลา เครื่องประดับต่าง ๆ เพราะกรรมคือการให้ทานนั้น บางคนเมื่อมีชีวิตอยู่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ มีความเห็นชอบได้ให้ทานแก่สมณพราหมณ์ เมื่อตายไปจะไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดาจะได้รับเบญจกามคุณที่เป็นของมนุษย์และเบญจกามคุณของเทวดา เพราะกรรมคือการให้ทานนั้น^{๒๗}

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาท่านจะมีผลมากผู้ให้ทานต้องเป็นผู้มีศีลวัตถุทานต้องบริสุทธิ์และผู้รับทานต้องเป็นผู้มีศีลด้วยหรือยิ่งไปกว่านั้นหากผู้รับทานเป็นผู้สิ้นกิเลสด้วยแล้วทานที่ให้ก็ยิ่งจะมีอานิสงส์มากขึ้นตามลำดับ ดังที่กล่าวไว้ในอาทิตตชาดก ขุททกนิกาย ชาดก มีเรื่องเปรียบเทียบการให้ทานไว้ว่า “การเลือกทักษิณาทานและพระทักษิณียบุคคลแล้วจึงให้ทานพระสุคตทรงสรรเสริญ ทานที่บุคคลถวายในพระทักษิณียมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ย่อมมีผลมากเหมือนหว่านพืชลงในนาที่ดี^{๒๘}

นอกจากนี้ยังมีอานิสงส์ของการให้ทานที่ปรากฏในพระสูตรหลายแห่ง เช่น (๑) ในโฆชนทานสูตร อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต มีอานิสงส์การถวายอาหารไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้อาหารเป็นทานชื่อว่าให้ฐานะทั้ง ๕ อย่าง แก่ปฐกาหก คือให้อายุ วรรณะ ความสุข

^{๒๗} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๕-๓๒๘.

^{๒๘} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๗๓/๒๔๗.

กำลังและปฏิภาณ^{๒๙} ให้อายุ คือ ให้อายุยืนให้วาระคือให้ผิวพรรณผ่องใส ให้ความสุข คือ ให้ความสุขกายสุขใจ ให้กำลังคือกำลังกาย ส่วนให้ปฏิภาณคือให้ความฉลาดในการผูกและในการแก้ คือ ให้ไหวพริบปฏิภาณนั่นเอง การถวายอาหาร เช่น ทำบุญเลี้ยงพระหรือเลี้ยง कुमारดาบิดา แม้แต่ให้อาหารแก่สัตว์ดิรัจฉาน ชื่อว่าให้ถึง ๕ อย่าง คือ อายุ วาระ สุขะ พละ และปฏิภาณ เพราะอาหารทำให้บุคคลผู้ได้รับสิ่งทั้ง ๕ ประการนี้ ฉะนั้น บุคคลที่มีปัญญาจึงไม่ตระหนี่แต่ชอบทำบุญให้ทานเพราะสามารถได้รับสิ่งที่น่าปรารถนาถึง ๕ ประการดังกล่าวแล้ว (๒) ในมณฑปายสูตร มีอานิสงส์ของท่านว่า “ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดีย่อมได้ของที่ดี ผู้ให้ของที่ประเสริฐย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ ย่อมบังเกิด ณ สถานที่ใด ย่อมมีอายุยืน มียศ”^{๓๐} (๓) ในกินทสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรคมีอานิสงส์การให้ทานว่า “เทวดาเข้าไปทูลถามปัญหากะพระศาสดาว่า” บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลังให้วาระ ให้จักขุ ให้สุขะ ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง”^{๓๑} พระศาสดาตอบว่า “ผู้ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วาระ ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ประทับ ชื่อว่าให้จักขุ ผู้ให้ที่พักอาศัยชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตรธรรม”^{๓๒}

สรุปได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของการให้ทาน และการให้ทานถือว่าการทำบุญอย่างหนึ่ง ในนิกายทศสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ^{๓๓} ว่า (๑) ทำให้เป็นผู้มีผิวพรรณงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงดี และมีบริวาร (๒) ทำให้เป็นพระราชาปกครองประเทศและได้รับความสุข (๓) ทำให้ได้มนุษย์สมบัติสวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ (๔) ทำให้ได้กัลยาณมิตรถึงความเป็นผู้รู้ (วิชา) และถึงความหลุดพ้นได้ (วิมุตติ) (๕) ทำให้ได้ปฏิสัมภิทาวิโมกข์สาวกบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ และพุทธภูมิ ดังนั้นอานิสงส์แก่ผู้บำเพ็ญ คือ ผู้บำเพ็ญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างสูง ๗ ปี อย่างต่ำ ๗ วัน พึงหวังผลทั้ง ๒ อย่างใด

^{๒๙} อ.ป.ญ.ก. (ไทย) ๒๒/๓๗/๕๘.

^{๓๐} อ.ป.ญ.ก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๑.

^{๓๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๔๐.

^{๓๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๔๒.

^{๓๓} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑๑-๑๕/๑๙.

อย่างหนึ่ง คือ (๑) ความเป็นพระอรหันต์ในปัจจุบัน (๒) เมื่อกิเลสเป็นเหตุเข้าไปยึดถือยังเหลืออยู่ก็ถึงความเป็นพระอนาคามี อานิสงส์ของการให้ทาน แม้ว่าจะเป็นการทำบุญเบื้องต้นแต่ก็ได้รับอานิสงส์ อาจจะไม่เท่ากับการรักษาศีล และการเจริญปัญญาก็ตาม แต่ถือว่าการให้ทานนั้นก็มีความสำคัญไม่น้อย และอานิสงส์ที่พึงได้รับก็จะส่งผลให้ได้รับอานิสงส์ยิ่งขึ้นไปได้

๓.๕ ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของบุญในพระพุทธศาสนา

ความเชื่อบุญในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ

๑. ทานมัย การให้สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่ผู้รับย่อมต้องได้รับอานิสงส์ ดังนี้

๑) เป็นที่มาของทรัพย์สมบัติทั้งหลาย ๒) เป็นที่ตั้งของโภคทรัพย์ทั้งปวง ๓) ผู้ให้ย่อมได้รับความสุข ๔) ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มาก ๕) ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีผู้อื่นไว้ได้ ๖) ทำให้เป็นผู้มีเสน่ห์น่าคบ ๗) ทำให้เป็นที่น่าคบหาของคนดี ๘) ทำให้เข้ากับสังคมอื่นได้คล่องแคล่ว ๙) มีบุคลิกองอาจ สง่าผ่าเผย ๑๐) ทำให้มีชื่อเสียงเกียรติคุณดี ๑๑) ตายแล้วเกิดในสุคติภูมิ ความเป็นผู้มีจิตตั้งมั่นในคุณของพระศรีรัตนตรัยโดยไม่เปลี่ยนแปลงตลอดชีวิตและกระทำสักการบูชาอยู่เนืองๆ ไม่ทอดทิ้ง

อานิสงส์ที่จะได้รับคือ เป็นผู้ไม่ประมาท มีสติดีเมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะเกิดในโลกเทวโลก แวดล้อมด้วยเหล่าบริวารคอยบำรุงรักษาอยู่ตลอดเวลา จะได้เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ ครั้นเมื่อจุติจากเทวโลกแล้วมาปฏิสนธิในมนุษย์โลกจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครอบครองทวีปทั้ง ๔ คือ ชมพูทวีป อุตตรกุตุทวีป อมรโคยานทวีป และบุพพวิเทหทวีปมีรัตนทั้ง ๗ คือ จักรแก้ว นางแก้ว ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว และมณีแก้ว แม้ในอนาคตชาติก็จะได้เกิดอยู่แต่ในสุคติภูมิ เป็นมนุษย์บ้าง เทวดาบ้าง และเป็นที่เคารพบูชาของมหาชน แม้เหล่าเทวดาก็ชื่นชมยินดียกย่องสรรเสริญ มีรูปร่างงดงามสมส่วนเป็นสง่างามน่าเกรงขาม มียศมากมีอำนาจมาก มีจิตตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน ไม่มีความสะดุ้งหวั่นไหว และจะได้บรรลุคุณวิเศษทั้งปวง

๒. สีลมัย บุญที่สำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล ย่อมต้องได้รับอานิสงส์ ดังนี้ ๑) ทำให้มีความสุขกาย สุขใจ ๒) ทำให้เกิดโภคทรัพย์ได้ ๓) ทำให้สามารถใช้สอยทรัพย์นั้นได้เต็มอัม โดยไม่หวาดระแวง ๔) ทำให้ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครมาทวงทรัพย์คืน ๕) ทำให้เกียรติคุณพุ่ง

ขจรไปทำให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อถือ ๖) ทำให้ชีวิตนั้นแก้วักล้าองอาจท่ามกลางชุมชน ๗) ทำให้ไม่เป็นคนหลงลืมสติ ๘) ตายแล้วไปเกิดในสุคติภูมิ อานิสงส์ของศีล ๕ ผู้ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม อย่างน้อยอยู่ในศีล ๕ ย่อมได้รับผล เรียกว่า ได้อานิสงส์ดังต่อไปนี้

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๑ ผู้รักษาศีลข้อ ๑ คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้อานิสงส์ ๒๓ ประการ คือ มีร่างกายสมประกอบไม่พิการ, มีรูปร่างสูงต่ำพอสมส่วน, มีเขี้ยวไว, มีเท้าถูกส่วนเหมาะเจาะ, มีท่าทางสง่าราศี, มีองค์พวยพสะอาดปราศจากตำหนิแผลไฟ, มีลักษณะอ่อนละมุนละม่อน, มีความสุขสมบูรณ์, มีลักษณะกล้าหาญ, มีกำลังมาก, มีถ้อยคำสละสลวยเพราะพริ้ง, มีบริษัทที่ใครๆ จะทำลายไม่ได้, มีลักษณะไม่สะดุ้งตื่นตื่นตกใจ, ไม่มีศัตรูคิดทำร้ายได้, ไม่ตายด้วยความเพียรของคนอื่น, มีบริวารอยู่ทุกแห่งหน, มีรูปสวยงาม, มีทรวดทรงงาม, มีความเจ็บไข้น้อย, ไม่มีเรื่องเศร้าใจ, เป็นที่รักของชาวโลก, ไม่พลัดพรากจากผู้คนและสิ่งที่รักที่ชอบใจ, มีอายุยืน

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๒ ผู้รักษาศีลข้อ ๒ คือ เว้นจากลักขโมย ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ มีทรัพย์สมบัติมาก, มีข้าวของและอาหารเพียงพอ, หาโภคทรัพย์ได้ไม่ขาดสาย, โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ ก็จะได้, โภคทรัพย์ที่ได้ไว้แล้ว ก็ยังเย็น, หาสิ่งที่ต้องการได้รวดเร็ว, โภคสมบัติไม่กระจัดกระจายด้วยราชภัย โจรภัย อุทกภัย อัคคีภัย หรือถูกฉ้อโกง, หาทรัพย์ได้โดยไม่ถูกแบ่ง, จะได้โลกุตระทรัพย์, ไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยิน คำว่าไม่มี, อยู่ที่ไหนเป็นสุขสำราญ^{๓๔}

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๓ ผู้รักษาศีลข้อ ๓ คือ เว้นจากประพฤติดินในกาม ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ ถ้ากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้อานิสงส์ ๒๐ ประการ คือ ไม่มีศัตรู, เป็นที่รักของปวงชน, หาข้าว

^{๓๔} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒-๔๓.

น้ำ ผ่านงุ่มห่ม ที่อยู่ได้ง่าย, หลับนอนเป็นสุข, ตื่นขึ้นเป็นสุข, ปลอดภัยในอบาย, เกิดเป็นหญิงชาย สมบูรณ์, ไม่มักโกรธ, ทำอะไรเป็นระเบียบเรียบร้อย, ทำอะไรโดยเปิดเผย คือ มีคนไว้วางใจไม่ ระแวงสงสัย, มีท่าทางสง่าคอไม่ตก, มีหน้าไม่ก้ม คือ หน้ารับแขก, เป็นที่รักของเพื่อนฝูง, มีตา หู จมูก ลิ้น กาย บริบูรณ์, มีลักษณะสมเป็นชายเป็นหญิง, ไม่มีใครรังเกียจ, หากินได้ง่ายไม่ต้อง เหน็ดเหนื่อย, อยู่เป็นสุขทุกแห่งหน, ไม่มีภัยแต่ใครๆ, ไม่ค่อยพลัดพรากจากคู่รัก

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๔ ผู้รักษาศีลข้อ ๔ คือ เว้นจากพูดเท็จถ้อยลวง ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ ถ้ากลับมาเกิด เป็นมนุษย์ก็จะได้อานิสงส์ ๑๔ ประการ คือ มีตา หู จมูก กลิ่นกายผ่องใส, มีวาจาสะสลาย ไพเราะ, มีฟันเสมอบนสนิทยะอาด, ไม่อ้วนนัก, ไม่ผอมนัก, ไม่ดำนัก, ไม่สูงนัก, ได้สัมผัสสบาย, ปากหอมเหมือนดอกบัว, มีบริวารเชื่อฟัง, มีถ้อยคำที่คนอื่นเอื้อเพื่อเชื่อถือ, มีลิ้นบางอ่อนแดง เหมือนกลีบดอกบัว, มีใจหนักแน่นมั่นคงไม่ฟุ้งซ่าน, ไม่ติดอ่าง, ไม่เป็นใบ้

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๕ ผู้รักษาศีลข้อ ๕ คือ เว้นจากดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัย ให้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ ถ้า กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้อานิสงส์ ๓๕ ประการ คือ รู้ทันในกรณีกิจได้เร็วทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน, มีสติมั่นคงทุกเมื่อ, ไม่เป็นบ้า, มีความรู้สึ้ง่าย, ไม่หวั่นไหวตามใครในทาง ผิด, ไม่งุนงงเซอะเซอซ้, ไม่เป็นใบ้ ไม่มัวเมา, ไม่พลั้งเผลอ, ไม่หลงใหล, ไม่สะดุ้งหวาดกลัว, ไม่มีเรื่องรำคาญใจ, ไม่มีใครริษยา, มีความชวนชวายนพสมตัว, มีแต่ความสุข, มีคนนับถือยำ เกรง, ชอบพูดแต่คำสัตย์จริง, ไม่มีใครส่อเสียด, ไม่มีใครพูดหยาบด้วย, ไม่ชอบพูดเล่นโพรย ประโยชน์, ไม่เกียจคร้านทุกคืนวัน, มีความกตัญญู, มีความกตเวทิตา, ไม่ตระหนี่, รู้จักเฉลี่ยแจกจ่าย, มีศีลธรรม, ซื่อตรง, ไม่มักโกรธ, มีความละเอียดถี่ถ้วน, รู้จักกลัวบาป, มีความเห็นถูกทาง, มี ปัญญา, มีความเฉลียวฉลาด, มีลักษณะเป็นบัณฑิต, ฉลาดรู้เท่าทันในความเจริญและความ เสื่อม^{๓๕}

การรักษาศีลเป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจาอันเป็นเพียง

^{๓๕} พลังจิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา

กิเลสหายบมิให้กำเริบขึ้นและเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทานทั้งในการถือศีลด้วยกันเองก็ยังได้บุญมากและน้อยต่างกันไปตามลำดับต่อไปนี้ คือ

๑ . การให้อภัยทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๕ แม้จะถือเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๒ . การถือศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๘ แม้จะถือเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๓ . การถือศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๑๐ คือการบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม

๔ . การที่ได้บวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แล้ว รักษาศีล ๑๐ ไม่ให้ขาด ไม่ต่างพร้อย แม้จะนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพระพุทธศาสนา ที่มี ศีลปาฏิโมกข์สังวร ๒๒๗ ข้อ แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม

อีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า อานิสงส์ของศีลในพระพุทธศาสนาอันประโยชน์อันจะพึงได้รับ หรือผลแห่งการทำความดีซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำได้รับความสุขสบาย ไม่เดือดร้อนเป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสุขกายสบายใจ ไม่นำความเดือดร้อนมาแก่ตนและผู้อื่นทำให้ไม่มัวหมอง ผิพรรณผ่องใสเป็นคนใจเย็น สงบ และทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น ผู้มีความเป็นผู้มีสัจจะตั้งใจรักษาไม่ให้ศีลขาดตกบกพร่อง จึงทำให้ได้รับอานิสงส์ของการรักษาศีล ได้ทรัพย์สมบัติตามที่ตนต้องการ ทำให้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัย และเมื่อเกิดความเลื่อมใสแล้วต่อมาก็ได้รักษาศีล ๕ อย่างบริบูรณ์ สุดท้ายก็ได้บรรลุโสดาบันเป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพราะอานิสงส์ของศีลที่ตนได้ปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นลำดับแรกนั่นเอง

วคิน อินทสระ กล่าวถึงอานิสงส์ของศีลว่า ศีลมีความไม่เดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์เย็นกายเย็นใจ เพราะไม่เห็นโทษเครื่องเศร้าหมองใดๆ ของตน เหมือนบุรุษหรือสตรีผู้ได้อาบน้ำชำระล้างร่างกายเรียบร้อยแล้ว บริโภคอาหารประณีตอันเป็นที่พอใจแล้ว ได้นั่งพัก ณ ร่มไทรใหญ่ริมลำธารอันมีน้ำใสสะอาด เมื่อรักษาศีลดีแล้วย่อมเป็นผู้มีศีลประจำใจ ประจำตน ศีลจะกลับมารักษาเรา เหมือนเราปลูกต้นไม้ รักต้นไม้ รักษาต้นไม้ด้วยดี เมื่อต้นไม้เติบโตขึ้นย่อมหวน

มารักษา ผู้ปลุกนั่นเอง^{๓๖} พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต^{๓๗} ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ ไว้ว่า ๑) ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ๒) ทรัพย์สินสมบัติที่อยู่ในความปกครอง มีความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายมาราวี เบียดเบียนทำลาย

ในอรรถกถาคัมภีร์ปรมัตถทีปนี^{๓๘} ได้กล่าวถึงผลอานิสงส์จากการปฏิบัติตามศีล ๕ ดังนี้ ๑) องคพจจนคสมนนาคตา (เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอวัยวะใหญ่) ๒) อาโรหปริณาทสมปตติ (ความถึงพร้อมด้วยส่วนสูงและส่วนกว้าง) ๓) ชวนสมปตติ (ความถึงพร้อมด้วยเขว้ไว ไหวพริบ) ๔) สุปตติภูตติปาตตา (ความเป็นผู้มีเท้าตั้งอยู่เหมาะสม) ๕) จารุตา (ความสวยงาม) ๖) มุทุตา (ความเป็นผู้อ่อนโยน) ๗) สุกิตา (มีความสะอาด) ๘) สุรตา (มีความกล้าหาญ) ๙) มหาพลตา (ความเป็นผู้มีกำลังมาก) ๑๐) ความเป็นผู้มีถ้อยคำสละสลวย (วิสสุทฺถวจนตา) ๑๑) สดตํานํ ปิยมนุปตา (เป็นผู้น่ารัก น่าพอใจ ของสัตว์ทั้งหลาย) ๑๒) อภิขชปรีสตา (ความเป็นผู้มีบริษัทไม่แตกแยกกัน) ๑๓) อณมิตา (ความเป็นผู้ไม่สะดุ้งหวาดเสียว) ๑๔) ทุบปรีสียตา (ความเป็นผู้อื่นใคร่กำจัดได้ยาก) ๑๕) ปรุปกกเมน อมรณตา (ความเป็นผู้ไม่ตายด้วยการปองร้ายของผู้อื่น) ๑๖) มหาปรีวารตา (ความเป็นผู้มีบริวารมาก) ๑๗) สุวณฺณตา (ความเป็นผู้มีผิวดังทอง) ๑๘) สุตฺตณฺฐานตา (ความเป็นผู้มีทรวดทรงงาม) ๑๙) อปปาพารตา (ความเป็นผู้มีอาพารน้อย) ๒๐) อโสกตา (ความเป็นผู้ไม่เศร้าโศก) ๒๑) ปิยมนาเปหิ อวิปปโยคตา (ความเป็นผู้ไม่พลัดพรากจากของรักของชอบใจ) ๒๒) ทีฆายุตา (ความเป็นผู้มีอายุยืน)

สรุปได้ว่าอานิสงส์ของศีล ๕ อานิสงส์ของการรักษาศีลโดยรวมนั้นก็จะสามารถส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่สงบเรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังพุทธพจน์ ในพระไตรปิฎก^{๓๙} เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาโปรดอุบาสก อุบาสิกา ชาวตำบลบ้านปาฏลีคาม ดังนี้ อานิสงส์ข้อที่ ๑ ย่อมได้โรคภัยไข้เจ็บใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ อานิสงส์ข้อที่ ๒ กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป อานิสงส์ข้อที่ ๓ เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ขัตติย

^{๓๖} วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔.

^{๓๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, “ประมวลคำสอนจากคัมภีร์ธรรมคำสอนขององค์ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต” [ออนไลน์] : www.onab.go.th/index.php?option. [๒ มี.ค.๒๕๕๔].

^{๓๘} พุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๔๕๖-๔๕๙.

^{๓๙} วิ. ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๙๙.

บริษัท พรหมณบริษัท คหบดี บริษัทสมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แก้แล้วถ้า ไม่แก้ขอเงินเข้าไปหาบริษัทนั้น ๆ อานิสงส์ข้อที่ ๔ ย่อมไม่หลงลืมสติ อานิสงส์ข้อที่ ๕ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๓. ภาวนามัย บุญที่สำเร็จได้ด้วยการเจริญสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา ย่อมต้องได้รับอานิสงส์ ดังนี้ ๑) มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม ๒) มีผิวพรรณผ่องใส ๓) มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ๔) มีความจำดี และกำลังปัญญาอ่อนไว ๕) เป็นคนใจคอเยือกเย็น ๖) เป็นที่ชื่นชอบของผู้พบเห็น ๗) มีบุคลิกอันน่าศรัทธา ๘) เกิดในตระกูลดี ๙) มีบุคลิกสง่างาม ๑๐) ไม่มีตรสหายมาก ๑๑) เป็นที่เคารพยำเกรงของคนทั่วไป ๑๒) เป็นที่ชื่นชอบของบัณฑิต ๑๓) สมบูรณ์ด้วยปัจจัย ๔ ๑๔) ปราศจากอกุศลทั้งปวง ๑๕) ปลอดภัยจากศาสตราวุธ ๑๖) มีอายุยืน ๑๗) ตายแล้วเกิดในสุคติภูมิ

อานิสงส์บางประการของการเจริญอานาปานสติ (ประโยชน์ของการหายใจด้วยความรู้ตัวอย่างถูกวิธี) ได้รับความสุขอันประณีตจากการที่ร่างกายสงบ และผ่อนคลาย เป็นคนที่มีความสุขมากและมีความสุขง่าย เพราะไม่ต้องอาศัยวัตถุภายนอก ทำให้เป็นคนมีประสาทสัมผัสละเอียดอ่อน จิตใจไม่หยาบกระด้าง สามารถรับรู้และทำงานที่ละเอียดลึกซึ้งได้ ทำให้มีสุขภาพจิตดี ไม่เคร่งเครียด เบื่อหน่าย ท้อแท้ เศร้า ง่วงเหงาหาวนอน ลังเลสงสัย ตลอดจนขับไล่อารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เช่น ความเศร้าโศก ความกลัว ความโกรธ ความประหม่าตื่นเต้น ฯลฯ ได้โดยง่ายทันตาเห็นทำให้สุขภาพกายดี ไม่มีปัญหาอันเนื่องจากระบบประสาท เคร่งเครียด เช่น โรคกระเพาะ ทำให้ร่างกายสงบเย็น ความดันโลหิตไม่สูง เลือดออกน้อย และนอนหลับง่ายหลับสนิทและสบายทำให้เศรษฐกิจดี เพราะไม่ต้องไปแสวงหาความสุข จากอบายมุขต่างๆ ซึ่งทำให้มัวเมาเหน็ดเหนื่อย และสิ้นเปลือง เนื่องจากมีความสุขภายในใจที่ดีกว่ามาทดแทน ทำให้สังคมดี เพราะจิตใจมีความสุขเบิกบาน จึงคิดพูดและทำแต่ในทางที่ดี ไม่เบียดเบียนกัน ผูกมิตรกับคนได้ง่าย ไม่มีศัตรูรบกวนจิตใจให้หวาดระแวง ทำให้ความคิดปลอดโปร่ง และความจำดี มีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ ทำให้ทำงานได้ดี ไม่ผิดพลาด ไม่เหน็ดเหนื่อย และมีสมาธิทำงานได้ทนละเอียดรอบคอบ และมีประสิทธิภาพ ทำให้รู้จักตัวเองและสามารถควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ดี มีจิตใจที่เยือกเย็นมั่นคง เป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อมที่มายั่วยุยั่ววน ทำให้เข้าใจกฎธรรมชาติ

รู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งปวง และจิตใจไม่เป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น ทำให้คุณธรรมต่างๆ เช่น ทาน ศีล เมตตา ขันติ และ ปัญญา ฯลฯ งอกงามในใจได้ง่าย เป็นหนทางแห่งความเจริญในทางพระศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาดังมั่นยั่งยืน เพราะมีผู้ได้รับผลของการปฏิบัติจริงเป็นที่ยืนยันและพิสูจน์ให้ดูได้^{๔๐}

นอกจากนี้อานิสงส์การปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ ๑) ทำให้สุขภาพทางร่างกาย และจิตใจดีขึ้น ๒) ทำให้จิตใจเบิกบาน เอิบอิ่ม แ่มชื่น ๓) ความวิตกกังวล และความเครียดลดลงอย่างมาก ๔) เป็นผู้ที่มีสติรู้เท่าทัน มีความผิดพลาดน้อย ๕) มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น ๖) ไม่ตกใจกลัว เพราะเจริญสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ๗) มีความกล้าหาญในการกระทำคุณงามความดีอย่างสม่ำเสมอไม่ท้อถอยเบื่อหน่าย ๘) ความยึดมั่นถือมั่นลดลง เพราะเข้าใจในสภาพที่แท้จริงของชีวิต (ขั้น ๕) ๙) สามารถทำลายความโลภ (อภิชฌา) ความโกรธ (โทมนัส) ให้ลดลงหรือหมดไปได้ ๑๐) เชื่อว่าเป็นเตรียมความพร้อม และได้สะสมเหตุปัจจัย เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ อันจะนำไปสู่การบรรลุ มรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลส (ความยึดมั่นถือมั่นด้วยโมหะ) และกองทุกข์ทั้งมวล

การเจริญภาวนานั้นเป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่างคือ "สมถภาวนา (การทำสมาธิ)" และ "วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)" แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ตามเพศของตนเสียก่อน คือหากเป็นฆราวาสก็ต้องรักษาศีล ๕ เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณรก็ต้องรักษาศีล ๑๐ หากเป็นพระก็ต้องรักษาศีลปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ขอให้บริบูรณ์ ไม่ให้ขาดประด่างพร้อย จึงจะสามารถทำจิตให้เป็นฌานได้ หากว่าศีลยังไม่มั่นคง ย่อมเจริญฌานให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีลย่อมเป็นบาทฐาน (เป็นกำลัง) ให้เกิดสมาธิขึ้นอันนิสงส์ของสมาธินั้น มีมากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า " แม้จะได้อุปสมบทเป็นภิกษุรักษาศีล ๒๒๗ ข้อ ไม่เคยขาดไม่ต่างพร้อยมานานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่าผู้ที่ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบนานเพียงชั่ว

^{๔๐} เสถียรธรรมสถาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.sdsweb.org/sdsweb/index.php/2010-09-04-06-22-40/2010-09-04-10-30-09/127-2010-09-13-08-50-26>, [๑๑ มกราคม ๒๕๕๔].

ไก่อกระพือปีก ช้างกระดิกหู "

ประโยชน์จากการเจริญวิปัสสนา ซึ่งยิ่งประเสริฐในการที่จะชำระกิเลสให้หมดสิ้นไป สำหรับประโยชน์ของการเจริญเมตตาธรรมนั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ผู้ที่เจริญเมตตาอยู่เนืองนิตย์ จิตมีเมตตาได้จริงๆ จะประสบผลเป็นอานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ

๑) หลับเป็นสุข หลับอย่างสบาย

๒) ตื่นเป็นสุข ตื่นมากก็เป็นสุข จิตใจแจ่มใส เบิกบาน

๓) ไม่ฝันร้าย ถ้าจะฝันก็ฝันดี บางคนนอกจากนอนหลับไม่สนิทแล้ว ยังฝันมั่วไปหมด ฝันแล้วก็จำไม่ได้ เวลาฝันสมองส่วนหนึ่งไม่ได้พัก เพราะจิตส่วนหนึ่งต้องขึ้นมาคิดในวิถิจิต เมื่อหลับไม่สนิท ร่างกายก็เลยไม่สบาย เพราะพักไม่สนิท แต่ถ้าเราเจริญเมตตา อยู่เนืองนิตย์ แม้เพียงก่อนนอนเจริญเมตตาให้ดี ให้จิตใจเกลี้ยงเกลา มีความเมตตาจริงๆ หลับก็เป็นสุข ตื่นก็เป็นสุข ไม่ฝันร้าย

๔) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเรามีเมตตาใครเห็นเราก็จะมีความรัก มีความเมตตาต่อเรา อยากจะช่วย อยากเอื้อเฟื้อ อยากคุย อยากเห็นเรา ไม่ใช่ว่าเห็นหน้าเรา แล้วก็อยากจะหนี ไม่อยากมอง ไม่อยากพูด ไม่อยากเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ นั่นแสดงว่าเป็นคนไม่มีเมตตาเพราะฉะนั้น ให้เจริญเมตตาไว้แล้วจะเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย

๕) เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย อมนุษย์ก็คือไม่ใช่มนุษย์ เช่นพวกเทวดาก็ดีภูตผีปีศาจก็ดีซึ่งบางทีก็เล่นงานเบียดเบียนมนุษย์ได้ อย่างเราไปนอนในสถานที่บางแห่งเขาก็มาเบียดเบียนเรา แต่ถ้าเราเจริญเมตตาแผ่เมตตาให้เขาเขาก็จะกลับจิตกลับใจมีเมตตาต่อเรา บางทีเขาก็จะสงเคราะห์อนุเคราะห์เราเหมือนกับแม่อนุเคราะห์บุตร

๖) เทวดารักษา เทวดารักษานะดีกว่ามนุษย์รักษา เช่นมีบางสิ่ง บางอย่างมาอย่างลึกลับเราก็ต้องอาศัยเทวดาคุ้มครองรักษาปัดเป่าให้เราปลอดภัยเดินทางปลอดภัย ทำอะไรก็ปลอดภัยหรือเมื่อมีพวกคิดร้ายคิดไม่ดีเข้ามาเทวดาก็ช่วยปัดเป่าให้ได้เหมือนกัน

๗) ศาสตร์อาวุธ ไฟ ยาพิษ เป็นต้น ทำอันตรายไม่ได้

๘) หน้าตาผ่องใส คนมีเมตตาผิวหน้าก็ผ่องใส แววตาก็แจ่มใส ไม่เครียด ทำให้มีคนอยากพบ อยากเห็น อยากคุย อยากช่วยเหลือ เพราะว่าหน้าตาน่าดู ไม่บึ้งตึง

๙) สมาธิตั้งมั่นได้เร็ว ผู้ที่เจริญเมตตาจะมีจิตที่มีความสุข อันจะยังผลให้เกิดสมาธิ ได้ เพราะความสุขเป็นเหตุของสมาธิ

๑๐) ไม่หลงตาย คือในขณะที่จะตายจิตไม่เศร้าหมองอันจะเป็นประโยชน์ในภพชาติต่อไป เพราะว่าถ้าไม่หลงตายก็ไปเกิดในสุคติภูมิ ถ้าคนหลงตายก็ไปเกิดในทุคติภูมิ ถ้าคนหลงตายคือจิตเศร้าหมองก็ลงไปสู่อบายภูมิไปเกิดเป็นสัตว์นรก เปเรต อสุรกาย สัตว์เดียรฉานได้

๑๑) ตายแล้วไปสู่พรหมโลก ไปเกิดเป็นพรหม แต่ผู้นั้นต้องได้ฌานด้วยนะ เพราะการเจริญเมตตาสามารถทำให้ได้ถึงมโนจิต หรือแม้ว่าเราไม่ได้มโนจิต แต่ถ้าจิตของการเจริญเมตตาส่งผลในขณะที่ใกล้จะตาย ก็จะไปเกิดในสุคติภูมิ เป็นมนุษย์ หรือเทวดาได้^{๔๑}

ดังนั้น บุคคลทั้งหลายเมื่อทราบถึงหลักการเจริญสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานก็มักจะมาบำเพ็ญสมาธิกันโดยในบางวัดก็ ๑ วัน ๑ คืน บางวัดก็ ๒ วัน ๒ คืน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันที่เข้ามาวัดพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จะมาทำบุญให้ทานมากกว่าจะมารักษาศีล ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีเวลา และไม่รู้ถึงข้อดีของการปฏิบัติการเจริญภาวนา ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุมากกว่าเยาวชนหรือวัยกำลังทำงาน การเจริญภาวนาจึงมีความสำคัญกับบุคคลผู้มีอายุมากแล้ว และนับวันจะลดลงเรื่อยๆ ทั้งที่การเจริญภาวนามีประโยชน์และอานิสงส์มากมาย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

๓.๖ ความเชื่อเรื่องอานิสงส์จากการทำบุญ

การกล่าวถึงอานิสงส์จากการกระทำบุญนั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของทาน ศีล และ ปัญญา ดังมีอานิสงส์ต่อไปนี้

๓.๖.๑ อานิสงส์แห่งการให้ทาน

การให้ทานในสังคมไทยมีมาเป็นของคู่กันทุกยุคทุกสมัย เพราะคนไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า การให้ทานจะทำให้เป็นเกิดความร่ำรวยในชาติหน้า การ

^{๔๑} พระครูเกษมธรรมทัต(สุรศักดิ์ เขมรวิสัย), (ออนไลน์), แหล่งที่มา

ให้ทานจะได้ไปเกิดในสวรรค์ การให้ทานจะทำให้เป็นผู้มีความสุข การให้ทานจะทำให้ได้มนุษย์ สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ความเชื่อเหล่านี้ล้วนเกิดจากหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จะเห็นได้จากอุปนิสัยคนไทยพอตื่นเช้ามาก็ตักบาตรนำสำหรับอาหารส่ง ถวายพระเณร เข้า เพล ซึ่งเป็นภาพที่เห็นกันได้อยู่ทั่วไป การให้ทานนั้นถือว่าเป็นการทำความดี เบื้องต้นของชาวพุทธก็ว่าได้ การให้ทานย่อมให้อานิสงส์ ส่งผลดีงามแก่ผู้ให้ทานทั้งหลาย แม้แต่ พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่มาตรัสรู้ก็ล้วนแต่บำเพ็ญทานบารมีมาทั้งนั้น ทานจึงเป็นเบื้องต้น ของการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเบื้องหน้า เป็นการปลูกฝัง อริยาศรัยรักการให้ทานทุกภพทุกชาติทานที่ท่านเหล่านั้น ทำแล้ว สังสมแล้วเกิดเป็นบุญ และบุญ ที่สังสมมากขึ้น ย่อมนำไปสู่วิถีทางที่เข้าถึงความเป็นเลิศ พระโพธิสัตว์ได้สังสมบารมีของตนจน เต็มเปี่ยม จนกระทั่งได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะต้องตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน (เป็นนิยตโพธิสัตว์) แม้ผู้มีบุญมากขนาดนี้ เมื่อปรารถนาถึงธรรมที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ก็ยัง เรียกเอาทานบารมีเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินชีวิตไปสู่การเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุว่า ทาน บารมีเป็นบารมีที่เกื้อกูลต่อการสร้างคุณความดีอื่นๆ ต่อไป เพราะการบริจาคทานหรือการให้ ทานนั้น ผู้ให้และผู้รับ ย่อมมีความสุข เป็นสุขที่มั่นคง และถาวรยั่งยืน เผื่อแผ่ได้อย่างกว้างขวาง ยิ่งให้ก็ยิ่งเกื้อกูลเป็นประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยอมสละความสุขของ ตนซึ่งถือว่าเป็นสุขส่วนน้อย เพื่อมุ่งประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ อันจะช่วยให้สรรพสัตว์ทั้งหลายพ้น ทุกข์ได้นั้นนับเป็นการเสียสละที่มีคุณค่า ที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ พระโพธิสัตว์ทั้งหลายต่างก็ ประพฤติตนในลักษณะนี้ ดังพุทธภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “ถ้าบุคคลพึงเห็นสุขอันยิ่งใหญ่ เพราะ เสียสละสุขเล็กน้อย ผู้มีปัญญาพึงเสียสละสุขเล็กน้อย เพื่อให้เกิดสุขยิ่งใหญ่”^{๔๒}

อานิสงส์หรือผลต่างๆของการให้ทานที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรต้นตปิฎก หลายพระสูตรว่า การให้ทานนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับช่วยส่งเสริมความร่วมมือกันทางสังคม เป็นการเชื่อมช่องว่างทางสังคม และทางเศรษฐกิจ สร้างความรักใคร่ในหมู่คณะให้เกิดความ สามัคคี ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ดังพระดำรัสว่า “ถ้าบุคคลตั้งความปรารถนาที่จะไปเกิดใน

^{๔๒} พระมหาสุวิทย์ วิษุเดชโก, *ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ปทุมธานี: บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๓ - ๒๐๔.

สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หลังจากให้ทาน คือข้าว น้ำ ผ้า ยานดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์เขาจะบรรลุถึงความปรารถนานั้นได้ ถ้าเขาเป็นผู้มีศีล มิใช่เป็นผู้ทุศีล”^{๔๓} และทรงเน้นให้เห็นความสำคัญของผู้ให้ที่เป็นทานบดี ก็พึงได้รับการอนุเคราะห์ จากพระอริยบุคคลให้สมกับคุณความดีของตนที่ตนได้บำเพ็ญมา ดังพระพุทธดำรัสว่าทานบดี ย่อมได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากพระอรหันต์ และอานิสงส์ที่พึงได้รับอื่นๆ รวม ๗ ประการ คือ

๑. พระอรหันต์พึงอนุเคราะห์ทานบดี
๒. พึงเข้าไปหาทานบดี
๓. พึงรับไทยทานของทานบดี
๕. กิตติศัพท์ทานบดีพึงขจรไป
๖. ทานบดีเข้าไปยังสังคมใดๆ พึงเป็นผู้แก่ล้าแก่แล้ว ไม่เก้อเขิน
๗. คนมีศรัทธาเป็นทานบดี ยินดีให้ทานบดี ยินดีให้ทานสมำเสมอ หลังจากตาย

แล้ว พึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ^{๔๔}

ผลการให้ทานทั้ง ๗ ประการดังกล่าวนี้ จะเห็นว่า ข้อที่ ๑ – ๖ เป็นผลของการให้ทานที่เห็นอย่างประจักษ์ในปัจจุบัน ส่วนข้อที่ ๗ เป็นผลจากการให้ทานที่จะพึงได้รับในสัมปรายภพ จะเห็นได้ว่าพระสูตรนี้ได้เน้นถึงบุคคลผู้ที่มีศรัทธาเป็นผู้ให้ทานอย่างสมำเสมอมิได้ขาดเท่านั้นจึงจะได้รับผลหรืออานิสงส์ของทานอย่างสมบูรณ์

นอกจากที่กล่าวมาแล้วพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของทานในระดับพื้นฐานไว้ อีก ๕ ประการ คือ ๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก ๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน ๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป ๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ ๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ^{๔๕} การให้ทาน ผู้ให้และผู้รับ ย่อมได้รับอานิสงส์ทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่สูญหายไปไหน สมดังพุทธภาษิตว่า “ทายกผู้ให้

^{๔๓} อัง. อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๒๔๒.

^{๔๔} อัง. อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๕๗/๑๐๙-๑๑๑.

^{๔๕} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

โกชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๕ ประการแก่ปฏิกาคห คือ ๑. ให้อายุ ๒. ให้อายุ (ผิวพรรณ) ๓. ให้สุขะ (ความสุข) ๔. ให้พละ (กำลัง) ๕. ปฏิภาณ ให้ปัญญาครั้นให้สิ่งเหล่านี้แก่ผู้อื่นแล้ว ตนเองก็เป็นผู้พึงได้รับอายุ วรรณะ สุขะ พละและปฏิภาณเช่นเดียวกัน”^{๔๖} พระดำรัสนี้ ชี้ให้เห็นลักษณะของกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว”^{๔๗} เพื่อเป็นการแสดงถึงอานิสงส์ของท่านที่บุคคลพึงจะได้รับให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสอานิสงส์ของท่านไว้อีกว่าผู้ที่ให้สิ่งที่น่าพอใจ ย่อมได้สิ่งที่น่าพอใจ ผู้ที่ให้สิ่งที่เลิศ ย่อมได้สิ่งที่เลิศ ผู้ให้สิ่งที่ดี ย่อมได้สิ่งที่ดี ผู้ให้สิ่งที่ประเสริฐ ย่อมได้สิ่งที่ประเสริฐเช่นกัน^{๔๘}

การให้ทาน หรือทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อานิสงส์” ก็คือประโยชน์หรือผลที่เกิดจากการให้ทานนั่นเองซึ่งจะมีผลเกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ให้ทานและผู้รับทาน แต่ถ้าพูดถึงอานิสงส์ของการให้ทานที่จะเกิดขึ้น มีขึ้นแก่ผู้ให้ทานเป็นสำคัญ ผู้ให้ทาน ไม่ว่าจะให้ด้วยเหตุผลประการใดก็ตามผู้ให้ย่อมจะได้รับอานิสงส์คือ ผลที่เกิดจากการให้ทานนั้นพระพุทธเจ้า ทรงแสดงประโยชน์ของการให้ทานแล้วมีโอกะมาก แก่สุภมาณพโตเทยยบุตรว่า การให้ทาน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหากมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีโอกะมาก ดังปรากฏในจุฬามณีวาทสูตรว่า “คนที่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ที่นอนที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไปแล้วจะไปสู่สุคติ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นผู้มีโอกะมาก”^{๔๙} การให้ทานมีประโยชน์ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ การให้ทาน เป็นเครื่องเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กล่าวคือเมื่อตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ประการที่ ๒ การให้ทาน เป็นเครื่องเกื้อหนุนให้เป็นผู้มีโอกะมากการให้ทานจะทำให้เป็นผู้มีโอกะมากได้อย่างไร เรื่องนี้เราจะพิจารณาจากความจริงที่ปรากฏให้เห็นในชีวิตจริง

^{๔๖} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๗/๕๘.

^{๔๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔ .

^{๔๘} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒

^{๔๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๔/๓๕๓.

บางคนเกิดมาในตระกูลที่มีโศกมาก คือ มีทรัพย์สมบัติมาก บางคนเกิดมาแทบไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ แม้จะดิ้นรนหาอย่างไร ก็ไม่พอดำรงชีพ เรื่องนี้เราจะต้องพิจารณาเหตุปัจจัยหลายประการ แต่เหตุปัจจัยตัวหนึ่งที่ปรากฏในพุทธดำรัสนี้ คือ การให้ทานนอกจากนี้ ประโยชน์ของการให้ทาน แบ่งเป็น ๒ ตามประเภทแห่งทาน คือ ประโยชน์ของอามิสทาน และประโยชน์ของธรรมทาน

๑. ประโยชน์ของอามิสทาน ในทักขิณาวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ กล่าวถึงประโยชน์ของอามิสทานไว้ว่า ๑) ให้ทานแก่พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๒) ให้ทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๓) ให้ทานแก่สาวกของพระพุทธเจ้า มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๔) ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถัตถผลให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๕) ให้ทานแก่พระอนาคามี มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๖) ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๗) ให้ทานแก่ พระสกทาคามี มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๘) ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๙) ให้ทานแก่พระโสดาบัน มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๑๐) ให้ทานในผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้ ๑๑) ให้ทานแก่ นักบวชนอกศาสนา ผู้ปราศจากราคะ มีอานิสงส์แสนโกฏิอรรถภาพ ๑๒) ให้ทานแก่นักบวชผู้ทุศีล มีอานิสงส์หนึ่งแสนอรรถภาพ ๑๓) ให้ทานแก่ปุถุชนผู้ทุศีล มีอานิสงส์หนึ่งพันอรรถภาพ ๑๔) ให้ทานแก่สัตว์ดิรัจฉาน มีอานิสงส์ร้อยอรรถภาพ^{๕๐}

จากอานิสงส์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงทายกผู้ได้รับ คือ จิตใจที่ประเสริฐจากการให้ทาน ด้วยหลักการชำระจิตให้สะอาด อะไรก็ตามที่ให้สิ่งที่ทำ คำที่พูด และอารมณ์ที่คิดแล้ว มีผลทำให้จิตใจสะอาดประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรม มโนธรรม เช่น สันโดษ เมตตากรุณา ปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องจัดความโลภ ความโกรธ และความหลงอันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจให้บรรเทา เบา

^{๕๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๙/๔๒๗-๔๒๘.

บาง หมัดสั้นไปจากจิตใจ นอกจากนี้แล้วยังมี วิธีชำระจิตใจหลายวิธี เช่นอาจจะเกิดขึ้นด้วยการ รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา ฝึกสมาธิ เจริญสมถภาวนา และวิปัสสนา เป็นต้น^{๕๑}

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้ให้เห็นอานิสงส์ ของการให้ทานที่ ประกอบด้วยความเชื่อ ความเคารพยำเกรง ตามความเหมาะสม ไว้อีกว่าครั้งเราให้ทานด้วย ศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มี ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักครั้งให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และ เป็นผู้มีบุตร ภรรยา ทาส คนใช้ และกรรมกรตั้งใจฟังด้วยดี เจียโลตสดับ ตั้งใจใฝ่รู้ครั้งให้ทาน ตามกาล กาลทาน มี ๕ ประการคือ ๑. ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน ๒. ให้ทานแก่ผู้เตรียมจะไป ๓. ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้ ๔. ให้ทานในสมัยที่รักษาหาได้ยาก ๕. ให้ข้าวอย่างดี และผลไม้ใหม่แก่ผู้ มีศีล^{๕๒} อันสมควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมากและเป็นผู้ที่ความปรารถนาที่ เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ครั้งเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคะมากและเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโศกคามคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้นในที่ที่ทานนั้นแผ่ผล ครั้นให้ ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีโภคทรัพย์ ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชาจากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือ จากทายาท^{๕๓} จะเห็นว่า การให้ทานจะมีอานิสงส์มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบฝ่าย ผู้ให้คือทายาท ต้องประกอบด้วย ปุพพเจตนา มุญฺญ เจตนา อปฺราปรเจตนา^{๕๔} และฝ่าย ปฏิภาทก ซึ่งทั้งสองนั้นจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์และวัตถุก็ต้องบริสุทธิ์ด้วยเช่นกัน บุคคลผู้ให้

ทานก็ย่อมหวังผลทานบ้างเป็นธรรมดา ขณะเดียวกันทานนั้นก็ย่อมให้ผลตามวัตถุ ทานที่บุคคลนั้นๆ ให้แล้ว แต่ที่สำคัญการให้ทานนั้นต้องมุ่งการตกแต่งประดับจิตใจเป็นพื้นฐาน เพราะทานนั้นจะให้ผลในรูปแบบใดก็ตามก็ปล่อยให้ไปตามเหตุตามผลที่เกิดขึ้น ซึ่งอานิสงส์ ที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รับอย่างแท้จริงก็คือความเป็นผู้ไม่หวังสิ่งตอบแทนใน

^{๕๑} คุณ โทชนธ์, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า

๑๗.

^{๕๒} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๕๗.

^{๕๓} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๔๕.

^{๕๔} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๔๕.

การให้ทาน แต่มุ่งเพื่อประดับจิตปรุงแต่งจิตโดยไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก^{๕๕} ที่กล่าวมาทั้งหมด สมกับคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า การให้ทานที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะมีผลมากอานิสงส์มาก ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

๑. วัตถุสัมปทา ถึงพร้อมแห่งวัตถุ ในที่นี้หมายถึงผู้รับ คือ ปฏิภาหเป็นทักษิณียบุคคล ผู้มีความพร้อมพรั่งด้วยคุณธรรม ยังมีคุณธรรมสูงมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ทานของผู้บริจาคแล้วมีผลมากขึ้นเท่านั้น อย่างเช่นบุคคลผู้เป็นพระอรหันต์หรือพระอนาคามีผู้เข้านิโรธสมาบัติได้

๒. ปัจจัยสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งของที่จะนำมาทำทาน ต้องได้มาอย่างบริสุทธิ์โดยชอบธรรม

๓. เจตนาสัมปทา ถึงพร้อมแห่งเจตนา ในที่นี้หมายถึงมีเจตนาดี คือต้องมีเจตนาดีทั้ง ๓ กาล คือ^{๕๖} ๑) บุพพเจตนา เจตนาก่อนให้ คือตั้งแต่ตอนแรก เริ่มต้นก็ตั้งใจดี มีความเลื่อมใส จิตใจเบิกบาน และตั้งใจจริง แข็งแรง มีศรัทธามากต่อไป ๒) มุญจนเจตนา ขณะถวายก็จริงใจจริงจัง ตั้งใจทำด้วยความเบิกบาน ผ่องใส มีปัญญา รู้เข้าใจ ๓) อปราปรเจตนา ถวายไปแล้ว หลังจากนั้น ระลึกขึ้นเมื่อไรจิตใจก็เอบอímผ่องใส ว่าที่เราทำไปนี้ดีแล้ว ทานนั้นเกิดผลเป็นประโยชน์ เช่น ได้ถวายบำรุงพระศาสนาพระสงฆ์จะได้มีกำลังแล้วท่านก็จะได้ปฏิบัติศาสนกิจช่วยให้พระศาสนาเจริญงอกงามมั่นคงเป็นปัจจัยให้สังคมของเราอยู่ร่วมเย็นเป็นสุข^{๕๗}

๔. คุณาติเรกสัมปทา ถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษ คือ ผู้รับทานมีคุณสมบัติพิเศษ เช่นเพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ^{๕๘}

^{๕๕} พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิณฺญจิตร) , “ การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรต้นตอปัญหาการปฏิบัติจริงในลำพูน ๒๕๔๓) , หน้า ๒๓.

^{๕๖} พระมหาสุทนต์ วิชฺเชสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, หน้า ๖๒.

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ก้าวไปกับบุญ ธรรมะฉบับเรียนลัด, (นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, ๒๕๔๖), หน้า ๘

^{๕๘} พระมหาสุทนต์ วิชฺเชสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, หน้า ๖๓.

๓.๖.๒ อานิสงส์แห่งการรักษาศีล

อานิสงส์แห่งการรักษาศีลแล้วยังกล่าวได้ว่าอานิสงส์ของศีลที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดง สीलกามี ๓ ประการ คือ ก) อานิสงส์ของศีลในปัจจุบัน ข) อานิสงส์ของศีลในโลกนี้โลกหน้า ค) อานิสงส์ของศีลในชั้นสูงสุด ดังนี้

ก) อานิสงส์ของศีลในปัจจุบัน

เมื่อรักษาศีลแล้วจะมีอานิสงส์ให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น มีคนรักคนชอบเป็นที่น่าเคารพ นับถือ มีชื่อเสียง ไม่มีอันตรายกับใคร อยู่กับสังคมได้อย่างปกติสุข แต่อานิสงส์ของศีลในปัจจุบัน นี่ยังถือว่าเป็นอานิสงส์ขั้นโลกียะ ที่ประกอบด้วยอุปธิ คือมีกิเลสเจืออยู่อานิสงส์ในปัจจุบันของผู้รักษาศีล ยกตัวอย่างของศีล ๕ ดังนี้^{๕๙}

๑. ศีลทำให้เป็นผู้มีศรัทธา^{๖๐} เพราะถ้าเราไปฆ่าหรือทำร้ายผู้อื่น ผู้นั้นย่อมมีความเคียดแค้นชิงชัง หวังแก้แค้น ตัวอย่างชาวเด็กนักเรียนยกพวกตีกัน ก็เป็นการแก้แค้นกันเพราะเคยไปฆ่า กันทำร้ายกันมาก่อน เด็กเหล่านี้เวลาเดินทางไปเรียนจึงมีความหวาดระแวง กลัวคนจะมาดักทำร้าย

๒. ศีลทำให้เป็นผู้ไม่มีคดีมาติดพัน^{๖๑} เพราะถ้าไปลักขโมยจี้ปล้น ทูจจริต คดโกงแล้วถูก จับได้ อาจถูกจับดำเนินคดี

๓. ศีลทำให้เป็นผู้ที่ผู้อื่นไว้วางใจ^{๖๒} เพราะคนที่เจ้าชู้ มักคิดไปในทางกามารมณ์เสมอ จะคบหากับใครก็ไม่มี ความบริสุทธิ์ใจต่อกัน เพราะในสมองมีแต่เรื่องตัณหาหาคะ

๔. ศีลทำให้ครอบครัวอบอุ่น เพราะทุกคนพูดแต่สิ่งที่เป็นความจริง มีทั้งเรื่องทุกข์และสุข ซึ่งจะเป็นการระบายอารมณ์ที่อัดอั้นภายในจิตใจออกมาให้กันฟัง และถ้ามีปัญหาที่จะได้รับ คำปรึกษากับผู้ที่หวังดีต่อกันโดยแท้จริง^{๖๓}

^{๕๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๔๕๖.

^{๖๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๔๕๗.

^{๖๑} สุขวิหารตา (ความเป็นผู้อยู่อย่างสบาย) ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๔๕๗.

^{๖๒} อารารณสุขตา (ความเป็นผู้มีมีความสุขด้วยการรับเชิญ), นิราสงกตา (ความเป็นผู้ปราศจากความระแวง) ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๔๕๗.

๕. ศิลทำให้เป็นผู้ไม่ขาดสติแล้วไปทำความผิดร้ายแรง^{๖๔} เพราะถ้าไปเสพของมีนเมา แล้วขาดสติก็อาจฆ่าคนได้ ลักทรัพย์ได้ ข่มขืนได้ พุดบดได้

ข) อานิสงส์ของศิลปินในโลกนี้และโลกหน้า

ดังมีข้อความในกัมมัตถยสูตร๑๐๐ พรรณนาถึงอานิสงส์ของคนมีศิลป์ ไว้ ๕ ประการ คือ ๑. บุคคลผู้มีศิลป์ สมบูรณ์ด้วยศิลป์ในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ ๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศิลป์ สมบูรณ์ด้วยศิลป์ ย่อมขจรไป ๓. บุคคลผู้มีศิลป์ สมบูรณ์ด้วยศิลป์ จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้ากล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป ๔. บุคคลผู้มีศิลป์ สมบูรณ์ด้วยศิลป์ ย่อมไม่หลงลืมสติตาย ๕. บุคคลผู้มีศิลป์ สมบูรณ์ด้วยศิลป์ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ค) อานิสงส์ของศิลปินในขั้นสูงสุด

ผลสูงสุดของศิลปิน คือรักษาศิลเพื่อมรรคผลนิพพาน ไม่ต้องการเสพมนุษย์สมบัติและทิพย์สมบัติ มีตัวอย่างดังนี้ ศิลเป็นฐานรองรับสติปัญญา ๔ พระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งที่วัดพระเชตุวัน ซึ่งท่านรูปนี้ต้องการจะปลีกตัวออก จากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ทำความเพียรเพื่อเพิกเลส จึงทูลขอให้พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโดยย่อ ซึ่ง พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้เริ่มต้นโดยมีศิลป์ที่บริสุทธิ์ก่อนจึงจะสามารถอบรมสติปัญญา ๔ ได้ หลังจากนั้นภิกษุรูปนั้นก็เพียรปฏิบัติจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังมีข้อความว่า ภิกษุ เพราะเหตุนี้ เธอจึงทำเบื้องต้นในกุศลธรรมทั้งหลายให้หมดจดก่อน อะไรเป็น เบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย คือ ศิลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็นที่ตรง เมื่อใด ศิลของเธอจัก บริสุทธิ์ดี และความเห็นจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศิลปดำรงอยู่ในศิลปแล้ว พึงเจริญสติปัญญา ๔ ประการ โดย ๓ วิธี^{๖๕} ศิลเป็นฐานรองรับโพชฌงค์ ๗

^{๖๓} สุตตสูกปริสตา (ความเป็นผู้มีบริษัทเชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาท), อาเทยยวงจนา (ความเป็นผู้มีวาจาเชื่อถือได้) ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๔๕๘.

^{๖๔} สทา อุภยอุตตติตา (ความเป็นผู้มีสติปรากฏอยู่ทุกเมื่อ), ทิโรตตปสมปนนา (ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ) ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๔๕๘-๔๕๙.

^{๖๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๖๙/๒๑๒-๒๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอริยาบถ ๔ คือบางครั้งก็เดิน บางครั้งก็ยืน บางครั้งก็นั่ง บางครั้งก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ล้วนอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน ศीलเป็นฐานรองรับอริยมรรคมีองค์ ๘ “ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บน แผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลายก็เหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล”^{๖๖} แล้วเจริญอริยมรรคมี องค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก...” ศीलที่เป็นกุศล ย่อมทำอรรถัตตผลให้บริบูรณ์

เมื่อพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ศीलที่เป็นกุศล มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็น อานิสงส์ พระพุทธเจ้าทรงตอบคำถามแก่ท่านพระอานนท์ โดยทรงแสดงว่าศีลที่เป็นกุศล ย่อมทำอรรถัตตผลให้บริบูรณ์โดยลำดับมี ๙ ขั้นตอน ดังนี้

ศีลที่เป็นกุศล มีวิปปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็นผล...เป็นอานิสงส์

วิปปฏิสาร มีปราโมทย์ (ความบันเทิงใจ) เป็นผล...เป็นอานิสงส์

ปราโมทย์ มีปีติ(ความอิ่มใจ) เป็นผล ...เป็นอานิสงส์

ปีติ มีปัสสัทธิ(ความสงบกายสงบใจ) เป็นผล...เป็นอานิสงส์

ปัสสัทธิ มีสุขเป็นผล...เป็นอานิสงส์

สุข มีสมาธิเป็นผล...เป็นอานิสงส์

สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็นตามความเป็นจริง) เป็นผล...เป็นอานิสงส์

ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทา (ความเบื่อหน่าย) และวิราคะ (ความคลายกำหนัด) เป็นผล...เป็นอานิสงส์

นิพพิทา และวิราคะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็นในวิมุตติ) เป็นผล...เป็น อานิสงส์ ศीलที่เป็นกุศล ย่อมทำอรรถัตตผลให้บริบูรณ์โดยลำดับ อย่างนี้แล”^{๖๗}

^{๖๖} ศीलในที่นี้หมายถึงปาริสุทธิศีล ๔ ดูรายละเอียดใน ส.ม.(ไทย)๑๙/๑๔๙/๗๘.

^{๖๗} ดูรายละเอียดใน อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑/๑-๓.

ศีลนำไปสู่พระนิพพาน ในอากังเขยสูตฺร พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระภิกษุทั้งหลายทำศีลให้บริบูรณ์ หมั่น ประกอบธรรมเครื่องสงบใจภายในตน ไม่เห็นห่างจากฉาน ประกอบด้วยวิปัสสนา เพิ่มพูนเรือน ว่าง หากทำได้ก็จะมีอานิสงส์ ถึง ๑๗ ประการ ดังนี้

๑. เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

๒. ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร

๓. บริโภคจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารของชนเหล่าใด ขอ สักการะของชนเหล่านั้น พึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

๔. ญาติสายโลหิตเหล่าใดผู้ล่วงลับไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่ ขอการระลึกถึง เราของญาติสายโลหิตเหล่านั้นพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

๕. ข่มความไม่ยินดี (ในกุศลธรรม) และความยินดี (ในกามคุณ ๕) อนึ่ง ความไม่ยินดี ไม่พึงครอบงำเรา เราพึงครอบงำยับยั้งความไม่ยินดีที่เกิดขึ้นอยู่

๖. เอาชนะความขลาดกลัว อนึ่ง ความขลาดกลัวไม่พึงครอบงำเรา เราพึงเอาชนะ ครอบงำ ยับยั้งความขลาดกลัวที่เกิดขึ้นอยู่

๗. ได้ฉาน ๔ ซึ่งเป็นอภิเจตสิก เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้ โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

๘. บรรลุวิโมกข์ที่สงบ เป็นอรุปรมาณ เพราะก้าวล่วงรูปาวจรฉานด้วยนามกาย

๙. เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอน ที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

๑๐. เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป (และ) เพราะทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียว แล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

๑๑. เป็นโอบปาติกะ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป ปรีนิพพานในพรหม โลกนั้น ไม่ต้องกลับมาจากโลกนั้นอีก

๑๒. บรรลุวิธีแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง และภูเขาไปได้ไม่

ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือดําลงในแผ่นดิน เหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยก เหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

๑๓. ได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ (๑) เสียงทิพย์ (๒) เสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและอยู่ใกล้ด้วย หูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

๑๔. กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นและบุคคลอื่น คือ จิตมีราคะก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีราคะ’ หรือจิต ปราศจากราคะก็รู้ชัดว่า ‘จิตปราศจากราคะ’ จิตมีโทสะก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีโทสะ’ หรือจิต ปราศจาก โทสะก็รู้ชัดว่า ‘จิตปราศจากโทสะ’ จิตมีโมหะก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีโมหะ’ หรือจิต ปราศจากโมหะก็รู้ชัด ว่า ‘จิตปราศจากโมหะ’ จิตหดหู่ก็รู้ชัดว่า ‘จิตหดหู่’ หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ชัดว่า ‘จิตฟุ้งซ่าน’ จิตเป็น มหัคคตะ ก็รู้ชัดว่า ‘จิตเป็นมหัคคตะ’ หรือจิตไม่เป็น มหัคคตะก็รู้ชัดว่า ‘จิตไม่เป็นมหัคคตะ’ จิตมี จิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ชัดว่า ‘จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า’ หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ชัดว่า ‘จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า’ จิตเป็นสมาธิก็รู้ชัดว่า ‘จิตเป็นสมาธิ’ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ชัดว่า ‘จิตไม่เป็นสมาธิ’ จิตหลุดพ้นก็รู้ ชัดว่า ‘จิตหลุดพ้น’ หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ชัดว่า ‘จิตไม่หลุดพ้น’

๑๕. ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติ บ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ กัปและวิวัฏฏ์กัป เป็นอันมากบ้างว่า ‘ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวย สุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็มียชื่ออย่างนั้น มี ตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้’ เรา ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้’

๑๖. เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิด ไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘หมู่สัตว์ที่

ประกอบ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำตาม ความเห็นผิดพวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบ กายจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำ ตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เราเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือ มนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

๑๗. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญา อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน^{๖๘}

พระพุทธเจ้าทรงแสดงสักคกถาต่อจากสีลกถา เพราะเมื่อมีอาณิสสของทานของศีลแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ได้สวรรค์สมบัติ แต่อาณิสสของทานและศีลสามารถส่งผลให้ไปเกิดได้เพียงแค่ว่า สวรรค์ชั้นฉกามาจร คือสวรรค์ที่มีการบริโภคมก ๖ ชั้น ไม่อาจจะไปถึงพรหมโลกได้ ฉะนั้น สักคกถาในอนุปุพพิกถา จึงกล่าวถึงเฉพาะสวรรค์ ๖ ชั้น ที่เป็นกามาพรภูมิเท่านั้น^{๖๙}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสมาทานอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ความสำรวม ความระวัง ความไม่กำกวมในสิกขาทั้งหลายนั้น นี้เป็นศีล^{๗๐} และมีอาณิสส ดังนี้

๑) ย่อมได้โภคะทรัพย์สมบัติมากมาย หมายความว่า ศีล ย่อมทำให้ผู้รักษาดได้โภคะทรัพย์ประการ หนึ่ง และใช้ได้อย่างเต็มที่อีกประการหนึ่งศีลทำให้เกิดโภคะทรัพย์ได้อย่างไร เราจะสังเกตเห็นได้โดยทั่วไป จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาล และเอกชน ล้วนต้องการบุคลากรที่มีคุณธรรมทั้งสิ้น ดังนั้นในการสมัครเข้าทำงานหรือแต่งตั้งบุคลากร ประจำตำแหน่งต่างๆ ผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมได้รับการพิจารณาก่อน เพราะเหตุแห่งศีลในตัวเขา ทำให้เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือไว้วางใจ อันเนื่องมาจากความประพฤติ และการแสดงออกอันดีงาม สม่าเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็นหรือผู้ร่วมงานบิดามารดาที่มีโภคะทรัพย์สมบัติ เมื่อถึงคราวที่จะ

^{๖๘} ติรยลลเยียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๖๔-๖๙/๕๖-๖๒. \

^{๖๙} การให้ทานรักษาศีล แต่ไม่เจริญภาวนา มีอาณิสสเพียงสวรรค์ชั้นฉกามาจร ติรยลลเยียดใน อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๙๕.

^{๗๐} ขุ.ม. (ไทย) ๓๑/๘๑/๖๗.

มอบทรัพย์ให้แก่บุตรหลาน ย่อมต้องพิจารณาเลือกสรร ผู้ที่ประพฤติดี มีศีล มีธรรม เพื่อความมั่นใจว่าผู้นั้นจะสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มอบให้ได้ และสามารถใช้จ่ายทรัพย์นั้นไปเพื่อทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะถ้าบิดามารดาเป็นชาวพุทธ ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานนำทรัพย์นั้นไปสร้างบุญกุศล เพื่ออุทิศบุญกุศลนั้นแก่ตนในโลกหน้าศีลทำให้ใช้ทรัพย์ได้เต็มที่คืออย่างไร ทรัพย์ที่เราได้มาด้วยความทุจริตย่อมก่อให้เกิดความไม่สบายใจทุกครั้งที่ได้ใช้ หรือเมื่อได้นึกถึง คนโบราณมักกล่าวว่าสิ่งของที่ไดมาโดยไม่ชอบธรรมเปรียบเสมือนมีผีสิง ทั้งนี้เพราะเจ้าของจะหวาดผวาทูทุกครั้งที่ได้เห็นทรัพย์สินที่ตนได้มาโดยทุจริต ส่วนผู้ที่ได้ทรัพย์มาด้วยความสุจริต ย่อมภาคภูมิใจในทรัพย์ที่ตนหามาได้ เมื่อจะใช้ทรัพย์ ย่อมใช้โดยปราศจากความหวาดระแวง

๒) กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรขยายไป หมายความว่า บุคคลรอบข้างย่อมเห็นความประพฤติ อันดีงามของคนมีศีล คนมีศีลจึงเป็นที่รัก ที่พอใจของบุคคลรอบข้าง เขาเหล่านั้นกล่าวถึง ย่อมกล่าวแต่สิ่งดีงาม และความประทับใจที่ได้รับความดีนี้เองย่อมเป็นที่แพร่หลายออกไป ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ กลิ่นกฤษณาและกลิ่นจันทน์ ยังหอมน้อยกว่า กลิ่นหอมของผู้มีศีลซึ่งหอมฟุ้งจรไกล ถึงปวงเทพไทเทวา และมนุษย์ทั้งหลาย”^{๗๑}

๓) มีความองอาจเมื่อไปสู่ชุมชนใดๆ หมายความว่า ผู้มีศีลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความภาคภูมิใจ ในความดีของตน มีใจเป็นปกติ ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครรู้กรรมชั่วของตน เพราะรักษาศีลมาเป็นอย่างดี คนมีศีลใครๆ ก็ชอบ จะเข้าไปสู่ที่ชุมชนใดก็ตาม ย่อมมีความองอาจเข้าไป

๔) ไม่เป็นผู้หลงตาย หมายความว่า คนมีศีลย่อมมีสติสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากการได้ฝึกสติอยู่เสมอๆ เพราะเมื่อจะกระทำการสิ่งใดก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีล ครั้นเมื่อถึงคราวที่หมดบุญ หมดอายุขัย ก่อนที่จะลาจากโลกนี้ไป ย่อมมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์เพราะได้ฝึกมาอย่างดีแล้ว ทั้งยังเห็นการกระทำอัน ดีงามจากการรักษาศีลของตน ย่อมปลื้มปิติใจ

^{๗๑} ขุ.ชา.ฉก.อ. (ไทย) ๕๙/๑๔๖.

๕) เมื่อแตกกายทำลายขันธ ย่อมมีสุคติเป็นที่ไป หมายความว่า เมื่อถึงคราวที่ต้องลาจากโลกนี้ไป หลับตาลงครั้งใดก็จะเห็นคตินิมิต (ภาพที่เป็นเครื่องหมายของภพภูมิที่จะต้องไปเกิดใหม่) และกรรมที่ ดึงตามของตน ทำให้จิตผ่องใส ย่อมไปสู่โลกหน้าในภพภูมิอันเป็นสุข คือสุคติภูมิ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ใน สลวามังสชาดก^{๗๒} ว่า ศีลของตนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว ย่อมนำความสุขในภพหน้ามาให้ได้

๓.๖.๓ อานิสงส์แห่งการเจริญปัญญา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อได้ตรัสเทศนามหาสติปัฏฐานสูตรแล้ว ได้ตรัสถึงอานิสงส์ คือ ผลการตั้งสติอย่างใหญ่ไฉนว่า ผู้ปฏิบัติจะได้รับผล ๒ ประการ ประการใดประการหนึ่ง คือ บรรลุพระอรหัตผลในชาติปัจจุบัน หากยังมีอุปาทิคือสังโยชน์ ๑๐ หรือ อนุสัย ๗ (มีกามราคะ ภิภว ทิฏฐิ วิจิกิจฉา มานะ ภวราคะ และอวิชชา) เหลืออยู่ จะได้เป็นพระอนาคามี (ผู้ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก) คือ เป็นผู้จะได้บรรลุพระอรหัตผล หรือ พระอนาคามีผล ในชาตินี้เป็นแน่ มั่น ภายใน ๗ ปี หรือลดลงไปจนถึงเพียง ๗ วัน (๗ ปี, ๖ ปี, ๕ ปี, ๔ ปี หรือ ๗ วัน)^{๗๓} นี่เป็นอานิสงส์หลักของการเจริญปัญญาทั้งแบบอาศัยฌานและแบบไม่อาศัยฌาน สำหรับอานิสงส์ของปัญญา มีดังนี้

๑. พระปัญญาวิมุต ผู้ได้ฌาน ๔ อย่างน้อยขั้นหนึ่งก่อนแล้วจึงเจริญวิปัสสนา

ที่ให้บรรลุอรหัตผล ดังที่พระอุทายีถามพระอานนท์ดังนี้ “ท่านพระอุทายีถามว่า “ผู้มีอายุ พระผู้พระภาคตรัสเรียกบุคคลว่า “ปัญญาวิมุต” ผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกบุคคลว่า ปัญญาวิมุต” พระอานนท์ตอบว่า “ผู้มีอายุ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ สัจจจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ และย่อมรู้ชัดปฐมฌานนั้นด้วยปัญญา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกบุคคลว่า “ปัญญาวิมุต” โดยปริยายแล้ว ฯลฯ”^{๗๔}

^{๗๒} ขุ.ชา จตุกก.อ. (ไทย) ๕๘/๗๖๒-๘๐๑ .

^{๗๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๒/๓๐๑-๓๔๐.

^{๗๔} อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๔/๕๓๗.

๒. ปฏิสัมพันธ์ปิดตะ ผู้บรรลุปฏิสัมพันธ์ ๔ คือ มีปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ^{๗๕} ๑) อุตถปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในอรรถหรือปริชาแจ้งเจนในความหมาย ๒) ฉัมมปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในธรรมหรือปริชาแจ้งเจนในหลัก ๓) นิรุตติปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในนิรุกติหรือปริชาแจ้งเจนในภาษา ๔) ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ หรือปริชาแจ้งเจนในความคิดทันการณ

๓. พระอุกโตภาควิมุต แปลว่า ผู้หลุดพ้นโดยส่วนทั้งสอง คือ หลุดพ้นจากรูปกายด้วยอรุปสมาบัติ และหลุดพ้นจากนามกายด้วยอริยมรรค เป็นการหลุดพ้น ๒ วาระ คือด้วยวิกขัมภะ (ข่มกิเลสถอนรากเหง้าด้วยปัญญา) อีกหนหนึ่ง จำแนกได้ดังนี้^{๗๖} ๑) พระอุกโตภาควิมุต คือพระอรหันต์ผู้ได้สมณะถึงอรุปฌานอย่างน้อยหนึ่งขั้นแต่ไม่ได้โลกียวิชา โลกียอภิญญา ๒) พระเตวิชชะ พระอรหันต์ผู้ได้วิชา ๓ คือพระอุกโตภาควิมุตนั้น ผู้ได้วิชา ๓ ด้วย คือ (๑) บุพเพนิวาสานุสติญาณ ญาณเป็นเหตุระลึกได้ซึ่งขั้นที่เคຍอยู่อาศัยในก่อน แปรกันง่าย ๆ ว่าระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ญาณหยั่งรู้การจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปตามกรรม ถือกันว่าตรงกับ ทิพพจักขุหรือทิพยจักขุ (๓) อาสวกขยญาณ ญาณหยั่งรู้ในธรรมที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย หรือความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ

๔. พระนพภิญญา พระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖ คือ พระอุกโตภาควิมุตนั้นผู้ได้อภิญญา ๖ ด้วย คือ ๑) อิทธิวิธี หรืออิทธิวิธี ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่างๆ ๒) ทิพพโสดญาณที่ทำให้มีหูทิพย์ ๓) เจโตปริยญาณ ญาณที่ทำให้กำหนดใจคนอื่นได้ คือทายใจเขาได้ ๔) ปุพเพนิวาสานุสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้ ๕) ทิพพจักขุ ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์ ๖) อาสวกขยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป^{๗๗}

การเจริญปัญญานั้นเป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก แม้จะได้บุญอานิสงส์มากมาย

^{๗๕} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๗๖/๑๒๗-๑๓๑.

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ประโยชน์สูงสุด ของชีวิตนี้**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๕-๑๖๘.

^{๗๗} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๐๑/๑๐๖-๑๐๘.

มหาศาลอย่างไรก็ยังไม่ใช่นุญกุลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้ก็เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) จึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบก็เป็นแก่นไม้โดยแท้ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า " ผู้ใดแม้จะสมาธิจิตเป็นฌานได้นานถึง ๑๐๐ ปี และไม่เสื่อม ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่มองเห็นความเป็นจริงที่ว่า สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่งล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้จะเห็นเพียงชั่วขณะจิตเดียวก็ตาม" ดังนี้ จะเห็นได้ว่าวิปัสสนานั้น เป็นสุดยอดของการสร้างบารมีโดยแท้จริง และการกระทำก็ไม่เหนื่อยยากลำบาก ไม่ต้องแบกหาม ไม่ต้องลงทุน หรือเสียทรัพย์แต่อย่างใดแต่ก็ได้กำไรมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการให้ทานเหมือนกับกรวด และทรายก็เปรียบวิปัสสนาได้กับเพชรน้ำเอก ซึ่งทานย่อมไม่มีทางที่จะเทียบกับศีล ศีลก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับสมาธิ และสมาธิก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับวิปัสสนา แต่ตราบใดที่เราทำทั้งหลายยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็ต้องเก็บเล็กผสมน้อย โดยทำทุกๆทางเพื่อความไม่ประมาท โดยทำทั้งทาน ศีล และภาวนา สุดแล้วแต่โอกาสจะอำนวยให้ จะถือว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้น ลงทุนน้อยที่สุด แต่ได้กำไรมากที่สุดก็เลยทำแต่วิปัสสนาอย่างเดียวโดยไม่ยอมลงทุนทำบุญให้ทานใดๆไว้เลย เมื่อเกิดชาติหน้าเพราะเหตุที่ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพานก็เลยมีแต่ปัญญาอย่างเดียว ไม่มีจะกินจะใช้ ก็เห็นจะเจริญวิปัสสนาให้ถึงฝั่งพระนิพพานไปไม่ได้เหมือนกัน

อนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ว่า " ผู้ใดมีปัญญาพิจารณาจนจิตเห็นความจริงว่า ร่างกายนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน คน สัตว์ แม้จะนานเพียงชั่วช้างยกหูขึ้น กระดิก ก็ยังดีเสียกว่าผู้ที่มีอายุยืนนานถึง ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญาเห็นความจริงดังกล่าว " กล่าวคือ แม้ว่าอายุของผู้นั้นจะยืนยาวมานานเพียงใด ก็ย่อมโมฆะเสียเปล่าไปชาติหนึ่ง จัดว่าเป็น " โมฆะบุรุษ " คือบุรุษที่สูญเปล่า ต่อไปนี้เป็นการเจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างง่าย ๆ ประจำวัน ซึ่งควรจะทำให้บ่อย ๆ ทำเนื่อง ๆ ทำให้มาก ๆ ทำจนจิตเป็นอารมณ์แนบแน่น ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดๆ คือไม่ว่าจะยืน นั่ง หรือนอน ก็คิดและใคร่ครวญถึงความเป็นจริง ๔

ประการดังต่อไปนี้ หากทำแล้วพระพุทธองค์ตรัสว่า " จิตของผู้นั้นไม่ห่างวิปัสสนา และเป็นผู้ที่ไม่ห่างจากมรรค ผล นิพพาน " คือ^{๗๘}

๑ . มีจิตใคร่ครวญถึงมรณัสสติกรรมฐาน หรือมรณานุสติกรรมฐาน ซึ่งก็คือการใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ อันความมรณะนั้นเป็นธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ไม่มีใครสามารถที่จะเอาชนะได้ แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทรงบรรลุถึงพระธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ไม่ตาย แต่ก็ยังทรงทอดทิ้งพระสรีระร่างกายไว้ในโลก การระลึกถึงความตายจึงเป็นการเตือนสติให้ตื่น รีบพรวนเพียรชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ก่อนที่จะความตายจะมาถึง พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญมรณัสสติว่า" มรณัสสติ (การระลึกถึงความตาย) อันบุคคลทำให้มากแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่พระนิพพานเป็นที่สุด" อันมรณัสสติกรรมฐานนั้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งแม้จะได้บรรลุมรรคผลแล้วก็ยังไม่ยอมละ เพราะยังทรงอารมณ์มรณัสสตินี้ควบคู่ไปกับวิปัสสนา เพื่อความอยู่เป็นสุข ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนทว่า" ตถาคตนึกถึงความตายอยู่ทุกลมหายใจเข้าและออก " "ผู้ที่คิดถึงความตายนั่นเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในชีวิต ไม่มัวเมาในชีวิต เพราะเมื่อคิดถึงแล้วย่อมเร่งกระทำความดีและสร้างบุญกุศล เกรงกลัวต่อบาปกรรมที่จะติดตามไปในภพชาติหน้า "

พระพุทธองค์ได้บำเพ็ญทั้งทาน ศีล และ ภาวนามาหลายภพชาติแล้วในชาติสุดท้ายจึงได้อานิสงส์เกิดใน วรรณกษัตริย์มีความพร้อมสูงสุดในทางกายคือ มีทั้งทรัพย์สิน บริวาร บุตร และภรรยาที่ดี เป็นบาทฐานกำลังที่พระองค์ไม่ต้องเสียเวลาไปสร้างสุขทางกายอีก แล้วก็พิจารณาในสภาวะธรรมได้อย่างรวดเร็วจากนั้นก็มุ่งเจริญในสภาวะธรรมต่อไปจนตรัสรู้หลุดพ้นไปในที่สุด ต่อมาพระภิกษุได้น้อมนำมาปฏิบัติเจริญภาวนาและได้เผยแผ่หลักธรรมที่ได้รับจากการปฏิบัติไปสู่หรือถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ทำให้ได้รับอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญภาวนานั้น^{๗๙}

^{๗๘} กรมการศาสนา, **ธรรมศึกษาขั้นโท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

^{๗๙} ปัญญา ใช้บางยาง. **หลักธรรมในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๑.

ในสังคมไทยก็เช่นเดียวหากทุกคนมีการปฏิบัติก็จะช่วยลด ละ เลิกการเบียดเบียน การทำร้าย การนินทาว่าร้าย หรือการพูดเท็จ พูดคำหยาบคาย อาการเครียด ก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญภาวนานั้นส่งผลให้จิตใจตนและผู้อื่นได้รับความสุข ความสบายกายและความสบายใจในที่สุด

๓.๗ สรุป

สรุปได้ว่าอานิสงส์มีความหมาย ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ชมเชย หมายความว่า ความดีต่างๆ ที่บุคคลได้กระทำไปแล้ว จะต้องได้รับผลของความดีตอบสนอง ส่วนผู้อื่นเมื่อเห็นบุคคลนั้นได้รับความสุขความเจริญก็พากันยกย่องชมเชยว่าเป็นผู้มีบุญ ๒) เบียดเบียน หมายความว่า ผลของความดีต่างๆ ที่บุคคลได้กระทำไปแล้ว จะเข้าไปทำหน้าที่เบียดเบียนผลของความชั่วที่ได้เคยกระทำไปแล้วให้ตกไปไม่มีโอกาสให้ผล และยังสามารถป้องกันผู้กระทำความผิดนั้นไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว ๓) ไหลออกอยู่เป็นนิตย์ หมายความว่า ผลของความดีต่างๆ ที่บุคคลได้กระทำไปแล้ว ย่อมให้ผลที่ดีตอบสนองอยู่เป็นนิตย์ (๒) อานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แยกออกได้ ๓ ประการ คือ ๑) อานิสงส์ในพระวินัยปิฎก ๒) อานิสงส์ในพระสุตตันตปิฎก และ ๓) อานิสงส์ในพระอภิธรรมปิฎก (๓) ความสำคัญของอานิสงส์ อานิสงส์มีความสำคัญต่อบุคคลทุกคนและจะต้องปฏิบัติให้ได้รับอานิสงส์ที่มีอยู่อย่างมากมาย เพราะความสำคัญของอานิสงส์ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในทางที่ดี (๔) ลักษณะของอานิสงส์ อานิสงส์มีลักษณะเนื้อ คือ ลักษณะของสารกโฆหาร และแบบธรรมาธิชฐาน คือ เป็นการแสดงอานิสงส์ของการทำบุญโดยไม่มีการยกนิทานหรือชาดกมาประกอบ แต่จะเน้นที่อานิสงส์ของการสร้างบุญนั้นเนื้อเรื่องของอานิสงส์มี ๔ ลักษณะ ดังกล่าวข้างต้น (๕) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของบุญในพระพุทธศาสนา มี ๓ ประการ คือ ทานมัย ศีลมัย และภาวนามัย (๖) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์จากการทำบุญมี ๓ ประการ คือ (๑) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการให้ทาน (๒) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการรักษาศีล และ (๓) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการเจริญภาวนา หากกระทำแล้วย่อมบังเกิดบุญและอานิสงส์ของบุญทั้งโลกนี้และโลกหน้า